
Niet aanwezig op oudercontact wegens detentie. Hoe gaan leerkrachten om met leerling(en) met (een) gedetineerde ouder(s)?

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van Master in de agogische wetenschappen door **Van der Straeten Joke**

Academiejaar 2014-2015

Promotor: Prof. dr. L. De Donder

Begeleider(s): Dorien Brosens

Aantal woorden: 11980

SAMENVATTING MASTERPROEF

Naam en voornaam: Van der Straeten Joke
Rolnr.: 107540

KLIN	☐
AO	☐
ONKU	☐
AGOG	☒

Titel van de Masterproef: Niet aanwezig op oudercontact wegens detentie. Hoe gaan leerkrachten om met leerling(en) met (een) gedetineerde ouder(s)?

Promotor: Prof. Dr. L. De Donder
Begeleider: Dorien Brosens

Samenvatting:

Dit onderzoek peilt naar de ervaringen die leerkrachten hebben met leerlingen met (een) gedetineerde ouder(s). Wanneer (een) ouder(s) naar de gevangenis gestuurd wordt / worden, dan heeft dit bepaalde gevolgen voor de kinderen. Via vier focusgroepen, afgenomen in twee verschillende scholen, werd nagegaan of deze gevolgen zich ook vertalen in de dagelijkse school- of klaspraktijk. Er werd gesproken over de gekende gevolgen en de omgang met deze leerling(en). Vervolgens wilden we ook weten of en op welke manier de leerkrachten hulp nodig hadden bij de begeleiding van deze leerlingen. De meeste gevolgen die gevonden werden in de literatuur, waren op de één of andere manier zichtbaar in de school / klas. Het was echter moeilijk om deze rechtstreeks te linken aan de detentie, aangezien de meeste van deze leerlingen ook nog eens te kampen krijgen met een problematische thuissituatie. Vooral de gevolgen op emotioneel en sociaal vlak waren duidelijk merkbaar bij de leerlingen. Verder werden ook nog andere gevolgen vastgesteld zoals rusteloosheid, ruzies met leeftijdsgenoten enzovoort. Leerkrachten gingen deze leerlingen meestal niet anders behandelen dan leerlingen met andere problemen. Ze wilden een luisterend oor bieden, maar probeerden hen ook door te verwijzen naar de juiste dienst (CLB, leerlingenbegeleider,...) indien dit nodig bleek te zijn. Het bleek heel moeilijk om de reacties van leerlingen op de detentie van hun ouder(s) algemeen te omschrijven, aangezien er zoveel verschillende situaties waren. Bovendien stelden we vast dat ook het karakter van het kind / de kinderen een grote rol speelt. De ene leerling reageerde anders op een bepaalde situatie dan de andere. Leerkrachten hadden vooral nood aan informatie. Ze wilden ingelicht worden over de situatie van de leerling(en), zodat ze hier rekening mee konden houden in hun begeleiding. Uit het onderzoek bleek dat ze niet anders zouden omgaan met deze leerling(e), maar dat ze wel milder zouden optreden in bepaalde situaties.

BEKNOPTE INHOUD MASTERPROEF

Naam en voornaam: Van der Straeten Joke
Rolnr.: 107540

KLIN	☐
AO	☐
ONKU	☐
AGOG	☒

Titel van de Masterproef: Niet aanwezig op oudercontact wegens detentie. Hoe gaan leerkrachten om met leerling(en) met (een) gedetineerde ouder(s)?

Promotor: Prof. Dr. L. De Donder

Begeleider: Dorien Brosens

Beknopte inhoud:

In dit onderzoek wordt nagaan hoe leerkrachten omgaan met leerlingen met (een) ouder(s) in detentie. Er wordt onderzocht of de gevolgen die gekoppeld zijn aan een ouderlijke detentie zichtbaar zijn in de school- en klaspraktijk en hoe deze tot uiting komen. Via focusgroepen wordt nagegaan hoe leerkrachten omgaan met deze leerlingen en de gevolgen verbonden aan detentie. Het onderzoek wijst uit dat de meeste gevolgen zichtbaar zijn in de dagelijkse klaspraktijk, maar dat ook een (vaak) labiele thuissituatie een invloed kan hebben op het gedrag van deze leerlingen. Verder komen de noden van leerkrachten en leerlingen aan bod. De leerkrachten formuleren waar zij ondersteuning nodig hebben. Ze proberen ook een aantal behoeftes van leerlingen met een ouder in detentie in kaart te brengen.

Dankwoord

Een fulltime job combineren met een Masteropleiding, vele mensen verklaarden me gek.

Dit onderzoek (en de rest van de opleiding) zou ik dan ook niet succesvol kunnen afwerken zonder de hulp van enkele personen.

Eerst en vooral wil ik mijn promotor, Prof. Dr. L. De Donder en mijn begeleidster, Dorien Brosens hartelijk bedanken voor de begeleiding, hulp en heel veel nuttige tips. Doordat ik belangrijke lessen moest missen door mijn job, was het niet altijd even gemakkelijk om me op het juiste spoor te krijgen. Ik wil hen dan ook nadrukkelijk bedanken voor het vele geduld.

Vervolgens wil ik de leerkrachten uit de twee deelnemende scholen bedanken voor hun enthousiaste medewerking. Hierbij vermeld ik zeker ook de directeurs die de oproep wilden verspreiden in de school.

Tenslotte wil ik graag iedereen bedanken die mijn thesis wilden lezen en me niet spaarden om terechte opmerkingen te geven.

Inhoudsopgave

DEEL 1 : INLEIDING	1
1 Probleemstelling.....	1
2 Literatuurstudie.....	2
2.1 Gevolgen voor kinderen met (een) gedetineerde ouder(s)	2
2.1.1 Veranderde leefsituatie	2
2.1.2 Emotionele gevolgen	2
2.1.3 Sociale gevolgen.....	3
2.1.4 Financiële gevolgen	4
2.1.5 Praktische gevolgen	4
2.2 De toekomst van kinderen met (een) ouder(s) in detentie.....	5
2.3 Rol van de verzorger (caregiver)	6
2.4 Leerkrachten en kinderen van gedetineerde ouder(s).....	6
3 Onderzoeksvraag	7
DEEL 2: DATA EN METHODE.....	8
1 Algemene onderzoeksopzet	8
2 Deelnemers	8
3 Materiaal.....	11
4 Analyseprocedure.....	11
5 Zorg in deelnemende scholen.....	11
5.1 Sint-Jozefinstituut	11
5.2 Zorg in IKSO (Instituut voor katholiek, secundair onderwijs)	12
DEEL 3 : RESULTATEN.....	13
1 Gevolgen van detentie in de dagelijkse schoolpraktijk	13
1.1 Veranderde leefsituatie	13
1.2 Emotionele gevolgen.....	14
1.3 Sociale gevolgen	16
1.4 Financiële gevolgen	16
1.5 Praktische gevolgen.....	17
1.6 Andere.....	18
2 Leerkrachten en kinderen van (een) gedetineerde ouder(s)	19
2.1 Vaak voorkomend?.....	19
2.2 Omgang met leerlingen van (een) gedetineerde ouder(s)	19
2.3 Contact tussen de leerkrachten en de caregiver(s)	21
2.4 Noden van leerlingen met (een) ouder(s) in detentie volgens leerkrachten	22
2.5 Noden van leerkrachten m.b.t ondersteuning	22
DEEL 4 : DISCUSSIE EN CONCLUSIE	23
1 Bespreking	23
2 Beperkingen eigen onderzoek	24
3 Aanbevelingen verder onderzoek.....	25
4 Praktische en beleidsaanbevelingen	25
5 Conclusie.....	26

6   Literatuur.....27

DEEL 1 : INLEIDING

1 Probleemstelling

In België verblijven momenteel ongeveer 11770 mensen in een gevangenis (Ministerie van economische zaken, 2014). Hoeveel hiervan kinderen hebben, is niet duidelijk. Volgens Johnston (1995) is het moeilijk de problematiek in kaart te brengen aangezien er geen officiële dataverzamelmethode bestaat en het vertrouwelijke informatie betreft. Jean-Claude Vitoux, directeur van Relais Parents-Enfants, de organisatie die het kinderbezoek in heel wat gevangenissen in Wallonië organiseert, heeft het over ongeveer 30.000 kinderen in België waarvan minstens één van de ouders in de gevangenis zit (Favaits, 2014). Het maandblad Klasse schat dat per schooljaar in Vlaanderen ongeveer 16.000 kinderen een ouder in de gevangenis hebben (2007). Het blijft dus bij enkele schattingen, die bovendien ver uit mekaar liggen.

Bij een detentie ondervindt niet enkel de gedetineerde problemen, ook zijn/haar familie lijdt hieronder. Schoenbauer (1986) stelt vast dat familieleden van gedetineerden op weinig steun van de omgeving kunnen rekenen wanneer ze hun familielid "verliezen" door de detentie. Vooral hun kinderen ondervinden op verschillende vlakken negatieve gevolgen. Ze worden niet enkel gescheiden van hun ouder, maar hebben ook allerlei sociale, emotionele en psychologische problemen. Die afstand tussen ouder en kind heeft een invloed op de interactie binnen de familie (Enroos, 2011). Deze kinderen worden in onze samenleving vaak vergeten en kunnen ze op weinig aandacht of steun rekenen (Murray e.a., 2012). Kinderen hebben dus te maken met een verlieservaring die niet veroorzaakt werd door de dood van de ouder. Doka (1989) noemt dit verdriet "disenfranchised grief", aangezien de maatschappij dit verdriet niet erkent.

Aangezien kinderen heel wat tijd doorbrengen op school, willen we in dit onderzoek nagaan of de gevolgen van detentie zich ook vertalen in de dagelijkse klaspraktijk. Leerkrachten stellen immers vast dat sommige kinderen van ouders in detentie problematisch gedrag vertonen (Dallaire e.a., 2010). Op welke manier dit gedrag zich dan manifesteert in de dagelijkse omgang met deze leerlingen, wordt in voorgaande onderzoeken niet duidelijk. Ook over de omgang van leerkrachten met leerlingen van gedetineerde ouder(s) bestaat er weinig onderzoek, enkel Dallaire e.a. gingen na of deze leerlingen te maken kregen met stigmatisering door ouders. Bovendien blijken de weinige onderzoeken waarin leerkrachten aan bod komen voornamelijk Amerikaanse te zijn (vb. Nesmith & Ruhland, 2008; Johnson, 2012). Daarnaast bestaat er ook één onderzoek uit Nederland (Hoof, 2014). Onderzoek in België is naar ons inzien onbestaande.

2 Literatuurstudie

2.1 Gevolgen voor kinderen met (een) gedetineerde ouder(s)

2.1.1 Veranderde leefsituatie

Eén van de grootste gevolgen van de detentie voor het kind is een veranderende leefsituatie. De verandering is echter wel gendergebonden. Wanneer een vader opgesloten wordt in een gevangenis, blijven de kinderen meestal inwonen bij de moeder. Heel wat familieleden van gedetineerden geven aan dat de familiale situatie negatief verandert door de detentie (Arditti e.a., 2003). De detentie brengt vaak emotionele stress, spanning omwille van het ouderschap, zorgen over de kinderen,... met zich mee. De emotionele stress vertaalt zich vooral in sociaal isolement (zie ook 2.1.3). Het achtergebleven familielid (in dit geval de moeder) heeft ook vaak het gevoel er alleen voor te staan, bijvoorbeeld: in het werk en het opvoeden van de kinderen. De grootste zorg zijn echter de kinderen en hoe zij omgaan met de detentie van hun ouder. Kinderen voelen dit aan en sommigen onder hen gaan een verantwoordelijkheidsgevoel krijgen dat te groot is voor hun leeftijd (Groenendaels, 2007).

Indien de moeder naar de gevangenis gaat, wordt de zorg voor het kind vaak overgenomen door een ander familielid dan de vader (Clopton, 2008), zoals bijvoorbeeld grootouders. De band met de grootouders die de zorg opnemen tijdens de detentie kan intenser worden. Niet alle kinderen kunnen echter terecht bij familieleden, sommigen onder hen belanden in een instelling (Enroos, 2011). In dit laatste geval gebeurt het dat kinderen dan ook nog eens gescheiden worden van broers of zussen (Dallaire, 2007).

Ezinga en Hissel (2010) stellen vast dat heel wat kinderen vaak wisselen van verblijfplaats. Bovendien verblijven ze vaker bij meerdere volwassenen en kan dit leiden tot hechtingsproblemen (Dallaire e.a, 2010).

Ondanks de plaats waar de kinderen verblijven, is het van essentieel belang om contact te behouden met de gedetineerde ouder. Op bezoek gaan is één mogelijkheid. Clopton (2008) benadrukt de positieve effecten van bezoek voor kinderen zoals de versterkte ouder-kindrelatie, maar stelt ook vast dat een deel van de kinderen gedragsveranderingen zoals hyperactiviteit vertoont vóór het bezoek.

Sommige familieleden beweren soms wel dat familiale problemen net opgelost zijn door de detentie. Ze vinden de gevangenis een veilige haven, waar hun familielid ver weg is van alcohol, drugs enzovoort (Groenendaels, 2007).

2.1.2 Emotionele gevolgen

Een ouder in de gevangenis heeft ook een invloed op het emotionele welbevinden van het kind. Bij sommige kinderen stelt men vast dat ze sneller gefrustreerd raken of hun zelfbeheersing verliezen. Sommige kinderen geven zelf aan angstgevoelens en problemen met affectie of hechtingsproblemen (Dallaire e.a., 2010) te hebben. Bij sommige kinderen worden zelfs gezondheidsproblemen zoals migraine vastgesteld (Gill, 2009).

Het gemis speelt een grote rol in het leven van de kinderen (Ezinga en Hissel, 2010). Ook al is er een regelmatig contact tussen het kind / de kinderen en de gedetineerde ouder(s), toch missen ze belangrijke gebeurtenissen en zijn er niet op belangrijke momenten om raad te geven aan hun

kinderen (Martynowicz, 2011). Zoals reeds vermeld in 2.1.1, kan dit leiden tot hechtingsproblemen, waarbij de kinderen geen hechting hebben met de gedetineerde ouder(s), noch met de caregiver (Poehlman, 2005). In hun onderzoek stelden Leeson en Morgan (2014) vast dat scholen en instanties geen rekening houden met deze groep van kinderen, waardoor er niet op hun noden wordt ingespeeld. Het merendeel van de kinderen in hun onderzoek gaven aan dat ze maken hadden met problemen veroorzaakt door de ouderlijke detentie, maar dat ze niet konden terugvallen op hulp van de school of andere diensten. Het is pas wanneer ze schoolse problemen kregen of bestempeld werden als "onhandelbaar", dat er aandacht geschonken wordt aan hun problematiek.

2.1.3 Sociale gevolgen

Daarnaast krijgen kinderen van een gedetineerde ouder te maken met uitdagingen op sociaal vlak. Eén van de uitdagingen is het omgaan met vooroordelen. Heel wat kinderen willen hun verhaal privé houden en praten niet (veel) over hun situatie. In vele gevallen verwacht de familie dat de kinderen de situatie geheimhouden. Sommige kinderen proberen aansluiting te zoeken bij andere kinderen met een gedetineerde ouder, maar dit lijkt niet altijd even evident, ook omdat ze dan als eerste de stap moeten zetten om hun geheim te onthullen. Op die manier kunnen kinderen geïsoleerd geraken (Dallaire, 2010). Verder stelt men ook pestgedrag vast tegenover kinderen met een ouder in detentie (Ezinga & Hissel, 2010).

Kinderen hebben vaak te kampen met stigmatisering (Huebner & Gustafson, 2007): mensen en vooral leerkrachten verwachten van hen mindere resultaten dan van andere kinderen. Helaas kan dit ook resulteren in een vicieuze cirkel: kinderen voelen aan dat ze als minderwaardig aanzien worden en gaan minder hun best doen. Hierdoor vormen ze een risicogroep om later zelf in aanraking te komen met justitie (Huebner & Gustafson, 2007). Om stigmatisering tegen te gaan, beslissen de achtergebleven ouder of grootouders vaak om de school niet op de hoogte van de detentie te brengen (Philips & Gates, 2011).

Een ander rechtstreeks gevolg van de detentie is dat kinderen de stress van de ouders of verzorgers sterk aanvoelen. Wanneer de relatie tussen de ouder in de detentie en de huidige verzorger van het kind niet goed is, ondervindt het kind stress aangezien het het gevoel heeft te moeten kiezen tussen twee partijen. Sommige kinderen nemen ook de rol van de gedetineerde ouder over en willen op die manier de stress bij de niet-gedetineerde verminderen. Ze gaan meer helpen in het huishouden, houden zich op de achtergrond om conflicten te vermijden, enzovoort.

Heel wat kinderen van gedetineerde ouders vertonen een sterke maturiteit. Dit heeft echter niet altijd negatieve gevolgen; bij sommige kinderen geeft het het gevoel van iets bij te dragen tot de familie (Nesmith & Ruhland, 2008).

Kinderen krijgen ook te maken met een dilemma: ze weten dat hun ouder iets illegaal gedaan heeft en vinden een straf dan vaak ook gepast. Hoe ze dit moeten rijmen met hun gemis, blijkt vaak een uitdaging (Nesmith & Ruhland, 2008).

De veerkracht van de kinderen is een belangrijk gegeven in het onderzoek naar de gevolgen van detentie. Ondanks de stress die de detentie met zich meebrengt, geven de meeste kinderen aan dat ze zich goed voelen in hun vel en zich naar de toekomst te richten (Nesmith & Ruhland, 2008). Johnson en Easterling (2012) betwisten de negatieve gevolgen op sociaal vlak. Uit hun studie blijkt immers dat er weinig verschil in negatieve gevolgen is voor kinderen met een ouder in detentie en

kinderen van gescheiden ouders. De gevolgen zijn er wel, wanneer men ze vergelijkt met kinderen in een stabiele thuissituatie, maar ze verschillen niet voor kinderen van gescheiden ouders en kinderen met een ouder in detentie.

2.1.4 Financiële gevolgen

Wanneer de kostwinner van een gezin naar de gevangenis gestuurd wordt, heeft dit zware financiële gevolgen voor de partner en kinderen. De partner moet op zoek naar werk, maar heeft meestal weinig werkervaring opgedaan. Daarbij komt ook nog de zorg voor het gezin die volledig op zijn/haar schouders terecht komt. Bovendien zorgen telefonisch contact, bezoek,... voor een extra kost (Chui, 2010). De kinderen voelen de financiële zorgen bij hun verzorger goed aan (Nesmith & Ruhland, 2008). Arditti en anderen (2003) stelden in hun Amerikaanse onderzoek vast dat 2/3 van de ondervraagde familieleden ergere financiële problemen hebben tijdens de detentie dan ervoor. Het grootste deel leeft zelfs onder de armoedegrens. Kinderen met een ouder in detentie maken dus meer kans om in armoede te leven dan kinderen zonder gedetineerde ouder(s) (Boswell, 2002). Bovendien zijn deze problemen vaak niet opgelost na de detentieperiode aangezien ex-gedetineerden moeilijker vast werk vinden (Dirkzwager e.a. 2009).

2.1.5 Praktische gevolgen

Kinderen van gedetineerde ouders kunnen niet zomaar hun ouder bellen of bezoeken. Hieraan zijn strikte regels verbonden (Enroos, 2011). Er zijn wel verschillende contactmogelijkheden. In de basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van gedetineerden is opgenomen dat delinquenten recht hebben op contact met de buitenwereld, binnen de beperkingen van de detentie (12 januari 2005, BS, 1 februari 2005, Art. 58). Gedetineerden kunnen dit **via brieven** doen, onder enkele voorwaarden (Art. 55). Zo mag een personeelslid of de directeur de brief controleren, zonder de inhoud te lezen. Deze controle gebeurt enkel om de veiligheid te garanderen. Volgens Sharatt (2014) vinden kinderen het schrijven van een brief leuk aangezien ze hierin gevoelens kunnen uitdrukken die ze tijdens een telefoongesprek of bezoek niet kunnen uiten. Bovendien kunnen de kinderen de lengte van de brieven zelf bepalen. Ook het krijgen van kaartjes, gedichten,... is belangrijk voor de kinderen.

De gedetineerde mag dagelijks, op zijn kosten, **bellen** met mensen buiten de gevangenis (12 januari 2005, BS, 1 februari 2005, Art. 64-68) . Het tijdstip en de duur zijn bepaald door het huishoudelijk reglement van de gevangenis. Opnieuw kan een directeur dit verbieden wanneer het telefoongesprek een bedreiging blijkt te zijn voor de orde en veiligheid. De personeelsleden kunnen de gebruikte telefoonnummers registreren, bewaren en raadplegen en kunnen deze ook meedelen aan de gerechtelijke overheden. Nesmith en Ruhland (2008) stellen vast dat kinderen een bepaalde ongemakkelijkheid ervaren wanneer er telefoongesprekken gevoerd worden of wanneer de kinderen hun gedetineerde ouder bezoeken. Dit ongemakkelijke gevoel stijgt naarmate de detentie langer duurt en het contact vermindert. Zo zijn er een aantal jongeren die aangeven dat hun gedetineerde ouder hen nog steeds als kinderen behandelt.

Sharatt (2014) heeft echter drie redenen voor regelmatige telefoongesprekken: onderhouden van de dagelijkse routine, op de hoogte houden van dagdagelijkse gebeurtenissen en een geruststelling dat het goed gaat met de gedetineerde ouder.

Gedetineerde hebben het recht om minimum 3 maal per week, gedurende minimum een uur, **bezoek** te ontvangen.

De gedetineerde moet aan de gevangenisdirecteur de lijst met namen geven van mensen die hem willen bezoeken. Familieleden moeten kunnen aantonen dat ze familie zijn van de gedetineerde. De gevangenisdirecteur kan het bezoek weigeren als er een gevaar dreigt te zijn voor de orde en de veiligheid. Kinderen onder 16 jaar moeten steeds vergezeld zijn van een volwassene, tenzij hier anders over beslist is. De kinderen moeten geen toelating hebben van de andere ouder, maar wanneer deze expliciet op papier vermeldt dat hij/zij het bezoek niet toestaat, wordt het bezoek geweigerd. Wanneer de orde en veiligheid verstoord kan worden of wanneer de gedetineerde dit zelf vraagt, kan een **bezoek achter glas** gevraagd worden. Dit bezoek houdt in dat de bezoekers en gedetineerden elkaar niet kunnen aanraken.

Bij een **ongestoord bezoek** is er geen toezicht van iemand van de gevangenis. Minstens één keer per maand kunnen gedetineerden bezoek ontvangen van partners, kinderen, kleinkinderen,... Het ongestoord bezoek is er om het contact tussen de gedetineerde en de familie te onderhouden.

De meeste gevangenissen organiseren ongeveer één keer per maand activiteiten voor ouders en hun kinderen. Dit wordt het **kinderbezoek** genoemd. De organisatie ervan hangt af van gevangenis tot gevangenis, maar vaak speelt de dienst Justiteel Welzijnswerk (JWW) een grote rol in de dienst- en hulpverlening aan gedetineerden in ons land. JWW zorgt dan ook voor de directe omgeving (familieleden en kinderen) van gedetineerden. De familie kan bij de dienst terecht voor informatie, advies en psychosociale begeleiding.

De gevangenissen hanteren verschillende maximumleeftijden voor het kinderbezoek. Zo houdt de gevangenis van Brugge strict vast aan de maximumleeftijd van 12 jaar, terwijl in Dendermonde kinderen tot 18 jaar kunnen deelnemen aan het kinderbezoek (Timperman, 2013). Het bezoek is echter niet altijd een evidentie; zo zijn kinderen gebonden aan schooluren en kan het vervoer van en naar de gevangenis zorgen voor extra kosten. De scholen hebben geen begrip voor afwezigheid van leerlingen omwille van een bezoek aan een gedetineerde ouder (Leeson en Morgan, 2014)

2.2 De toekomst van kinderen met (een) ouder(s) in detentie

Enkele onderzoeken gaan na welke gevolgen kinderen met (een) ouder(s) in detentie in hun latere leven ondervinden. Volgens Dallaire (2007) is de kans namelijk groter dat ze zelf in de gevangenis terechtkomen. Johnston (1995) berekent dat deze kans zes keer groter is dan bij hun leeftijdsgenoten. Bovendien kan de ouderlijke detentie zorgen voor psychische problemen in het latere leven of zelfs drugsmisbruik (Dallaire, 2007).

Door de vele verhuizingen (zie 2.1.1) hebben deze kinderen het moeilijker om vertrouwen te krijgen in een schoolomgeving. Hierdoor hebben ze meer kans op vroegtijdig schoolverlaten, zittenblijven, academisch falen, wat op hun beurt dan weer het risico op delinquentie verhoogt (Ezinga & Hissel, 2010). Ook Johnston (1995) heeft vastgesteld dat kinderen van gedetineerde moeders drie keer zoveel kans maken op schoolverlaten én op delinquent gedrag.

Veel hangt echter af van de relatie met de caregiver (zie volgende deel). Poehlmann (2006) stelde immer vast dat wanneer een kind een goede relatie opbouwt met de caregiver, het zich veiliger zal voelen en minder kans maakt op risicovol gedrag.

2.3 Rol van de verzorger (caregiver)

Zoals we reeds in 2.1.1 zagen, neemt niet altijd de andere ouder de zorg voor het kind/ de kinderen voor zijn rekening wanneer de moeder in detentie verblijft. In Amerika zorgen in 53% van de gevallen de grootouders voor het kind/ de kinderen (Clopton, 2008). Deze grootouders zijn niet altijd klaar voor de zorg voor hun kleinkind(eren). Grootouders zijn in dit stadium van hun leven vaak financieel en emotioneel niet klaar voor de zorg doordat ze bijvoorbeeld een laag pensioen krijgen (Dallaire e.a., 2010) en zich hierdoor zorgen maken over hun financiële situatie. Hierbij gaat het niet enkel over de dagelijkse kosten van de het kind/ de kinderen, maar ook over de kosten die gepaard gaan met de detentie. Zo lopen telefoonkosten of kosten voor het bezoek vaak hoog op (Clopton, 2008). Een andere factor die stress kan veroorzaken is de plotselinge confrontatie met de combinatie werk en verantwoordelijkheid over de familie. Bovendien zijn de grootouders vaak niet meer voldoende op de hoogte van het schoolse systeem. Tenslotte zoeken ze ook hun weg in de gezondheidsvoorziening van hun kleinkind(eren).

Nesmith en Ruhland (2008) stellen vast dat kinderen heel wat appreciatie tonen voor hun "caregiver", maar toch voelen ze de stress bij de verzorgers aan, ook al proberen ze hun zorgen te verbergen. De voogd of niet-gedetineerde ouder wordt gewild of ongewild een tussenpersoon tussen het kind en de gedetineerde ouder. Ze kunnen de relatie immers stimuleren of verbieden. Zelfs wanneer een "caregiver" aangeeft neutraal te zijn, blijkt hij of zij toch een bepaalde invloed uit te oefenen. Zo straalt de angst die sommige moeders hebben tegenover een gedetineerde vader af op de kinderen. Bij vragen over bezoek blijkt ook de invloed van de "caregiver" duidelijk; ofwel houden kinderen in hun antwoord rekening met de gevoelens van hun caregiver, ofwel vermelden ze het standpunt van hun caregiver maar geven ze aan de ze niet (helemaal) hiermee akkoord gaan. Nesmith en Ruhland (2008) onderstrepen dan ook het belang van ondersteuning van ouders of voogden binnen en buiten de gevangenis. In België hebben de Centra voor Algemeen Welzijn (CAW) de opdracht om hulp en ondersteuning te bieden aan gedetineerden en hun familie.

2.4 Leerkrachten en kinderen van gedetineerde ouder(s)

Leerkrachten ondervinden vaker problematisch gedrag bij hun leerlingen wanneer de ouder van een kind in detentie verblijft. Vooral de instabiliteit van het gezin zorgt voor grote problemen. Leerkrachten merken dat de veranderde situatie stress met zich mee brengt voor het kind, dat zich gaat afvragen wie nu de zorg voor hem/haar gaat opnemen. De instabiele familiesituatie kan resulteren in een hechtingsproblematiek, die zich kan manifesteren in gedragsproblemen. Verder leiden deze emotionele problemen ook vaak tot schoolse achterstand (Dallaire e.a., 2010). Leerkrachten voelen zich vaak machteloos: ze zien dat de leerlingen worstelen met de detentie van de ouder(s), maar weten niet goed hoe ze dit moeten aanpakken. Vaak worden ze hiervan zelfs niet op de hoogte gesteld. Ze vinden dan ook dat er nood is aan een duidelijk beleid om deze kinderen op te vangen (Leeson en Morgan, 2014)

Hughes en anderen (2005) stellen vast dat leerkrachten gevoelig zijn voor de betrokkenheid van ouders. Zo stellen ze vaak minder verwachtingen voorop voor kinderen wanneer de ouder(s) niet betrokken is/zijn bij de schoolse carrière van het kind. Een afwezige ouder wordt vaak als incompetent gezien en dit heeft volgens leerkrachten ook een weerslag op de prestatie van de kinderen.

In realiteit is het echter vaak zo dat niet de afwezigheid, maar de daarop volgende emotionele problemen kunnen leiden tot moeilijkheden op studiegebied (Dallaire e.a.,2010).

Hoewel de meeste leerkrachten inzien dat zij een hulpverlenende rol kunnen spelen, merken sommigen bij hun collega's een stigmatisering van kinderen met een ouder in detentie op (Dallaire e.a., 2010). Hier kan je een vicieuze cirkel vaststellen: kinderen gaan de opmerkingen van de leerkracht sneller als negatief ervaren (Philips & Gates, 2011), waardoor ze minder hun best doen op school. Onderzoek heeft uitgewezen dat leerkrachten een grote invloed hebben op de schoolse prestaties van kinderen. Wanneer zij minder verwachten van een bepaalde leerlingen, dan kan dit zorgen voor schooluitval, afwijzing door medeleerlingen, grotere kans op conflicten enzovoort. (Hughes en anderen, 2008). Om dit tegen te gaan, proberen kinderen hun situatie verborgen te houden en hopen ze ook dat anderen hun geheim zullen bewaren (zie ook 2.1.3). Het gevaar bestaat er in dat kinderen zich isoleren en op die manier geen steun vinden bij personen waarvan ze de steun wel goed kunnen gebruiken (bijvoorbeeld leerkrachten) (Philips & Gates, 2011).

Een Nederlands onderzoek heeft echter vastgesteld dat leerkrachten geen andere verwachtingen hebben tegenover leerlingen waarvan de ouder in detentie zit dan wanneer een ouder afwezig is omwille van een andere reden. Ook Philips en Gates (2011) menen dat kinderen met een ouder in de gevangenis wel te kampen krijgen met vooroordelen door peers, maar niet met discriminatie door leerkrachten. De ernst van het misdrijf zou anderszijds wel een rol spelen; de leerkrachten hebben minder verwachtingen voor leerlingen van gedetineerden die een zwaarder misdrijf pleegden (Van Hooff, 2014).

Er is in de literatuur nog maar weinig onderzoek gebeurd naar hoe leerkrachten omgaan met leerlingen van gedetineerde ouders. Ook over een eventueel verband tussen detentie en het schoolse leven bestaan er weinig resultaten.

3 Onderzoeksvraag

In dit onderzoek ondervragen we leerkrachten over de ervaringen die ze hebben met kinderen van (een) gedetineerde ouder(s). We zagen in de literatuurstudie enkele belangrijke gevolgen van detentie voor de kinderen en willen nagaan of en hoe deze zich vertalen in de klaspraktijk en hoe leerkrachten hiermee omgaan.

De algemene onderzoeksvraag luidt als volgt:

Welke ervaringen hebben leerkrachten met leerlingen met een ouder in detentie?

De onderzoeksvraag valt uiteen in volgende deelvragen:

- Hoe worden de leerkrachten op de hoogte gebracht van de detentie?
- Hoe vertalen de gevolgen van detentie zich in de klaspraktijk?
- Hoe gaan leerkrachten om met deze kinderen ?

DEEL 2: DATA EN METHODE

1 Algemene onderzoeksoopzet

Aangezien de onderzoeksvragen peilden naar emoties, beschrijvingen en ervaringen, was een kwalitatief onderzoek aangewezen (Baarda, De Goede & Teunissen, 2005). Door middel van semi-gestructureerde focusgroepen, kregen we inzicht in de manier waarop leerkrachten die een kind van een gedetineerde ouder in de klas hebben/hadden, hiermee omgaan (N = 21). We kozen voor leerkrachten van het secundair onderwijs. Leerkrachten die in contact kwamen met hetzelfde kind, brachten we samen rond de tafel. Op die manier was het voor de leerkrachten mogelijk om elkaar verder aan te vullen of om elkaars meningen te bekritisieren. Op die manier kwam er mogelijk informatie vrij die bij een individueel interview niet naar voren zou komen. Er werd vooraf een mail gestuurd naar verschillende leerkrachten (zie bijlage 1 en 2) met informatie over het onderzoek. Vooraf werd hiervoor toestemming gevraagd aan de directie van de school. Er werd ook duidelijk vermeld dat alle leerkrachten van de school de resultaten achteraf konden inkijken. Geïnteresseerde leerkrachten konden via mail antwoorden en kregen dan de praktische details (datum + plaats van afspraak, hoelang het ongeveer zou duren,...). De focusgroepen vonden plaats in de school zelf.

De focusgroepen werden opgenomen om later letterlijk uit te typen en optimaal te kunnen analyseren. De respondenten gaven hier een schriftelijke toestemming voor (zie bijlage 3). De anonieme en vertrouwelijke verwerking van de gegevens werd hen gegarandeerd.

2 Deelnemers

De respondenten van de focusgroepen waren leerkrachten uit het secundair onderwijs. Deze vonden we in 2 scholen: het Sint-Jozefinstituut te Wetteren en IKSO Denderleeuw. In de ene school geeft de onderzoeker zelf les, in de andere school geeft haar zus les, zodat het gemakkelijk werd om contact op te nemen. Bovendien werd de oproep voor het onderzoek op die manier gedaan in zowel ASO, TSO als BSO.

Onderstaande tabel geeft de aantallen per focusgroep en enkele persoonskenmerken van de verschillende deelnemers weer.

Focusgroep 1 : leerkrachten van Sint-Jozefinstituut te Wetteren

	Geslacht	Leeftijd	Aantal jaar ervaring in het onderwijs	Aantal kind(eren) met (een) ouder (s) in detentie gedurende de carrière.	Studierichting waarin lesgegeven wordt
R1	Vrouw	45	21	4	TSO
R2	Vrouw	29	7	3	TSO/BSO
R3	Vrouw	25	4	2	BSO
R4	Vrouw	34	11	3	TSO/BSO
R5	Vrouw	44	21	4	TSO/BSO
R6	Vrouw	36	14	3	BSO

Focusgroep 2 : leerkrachten van Sint-Jozefinstituut te Wetteren (groep 2)

	Geslacht	Leeftijd	Aantal jaar ervaring in het onderwijs	Aantal kind(eren) met (een) ouder (s) in detentie gedurende de carrière.	Studierichting waarin lesgegeven wordt
R7	Vrouw	41	11 jaar	2	TSO/BSO
R8	Vrouw	50	28	4	TSO
R9	Vrouw	42	19	4	BSO
R10	Vrouw	31	7	2	BSO
R11	Man	34	8	2	TSO/BSO

Focusgroep 3 : leerkrachten van IKSO Denderleeuw (groep 1)

	Geslacht	Leeftijd	Aantal jaar ervaring in het onderwijs	Aantal kind(eren) met (een) ouder (s) in detentie gedurende de carrière.	Studierichting waarin lesgegeven wordt
R1	Vrouw	32	8	1	BSO
R2	Vrouw	43	21	2	TSO/BSO
R3	Man	38	16	1	BSO
R4	Man	29	8	1	BSO
R5	Vrouw	31	9	1	BSO

Focusgroep 4 : leerkrachten van IKSO Denderleeuw (groep 2)

	Geslacht	Leeftijd	Aantal jaar ervaring in het onderwijs	Aantal kind(eren) met (een) ouder (s) in detentie gedurende de carrière.	Studierichting waarin lesgegeven wordt
R6	Vrouw	24	3	2	BSO
R7	Man	47	12	2	BSO
R8	Man	48	7	1	BSO
R9	Vrouw	52	32	2	BSO
R10	Vrouw	53	32	2	BSO

3 Materiaal

Tijdens de focusgroepen werd gebruik gemaakt van een semi-gestructureerde vragenlijst (zie bijlage 4). Eerst werden er enkele brede vragen gesteld. Nadien volgden enkele topics, namelijk de gevolgen van detentie voor kinderen. Aan elk topic werden enkele specifieke vragen gekoppeld. Op het einde van het interview werd de mogelijkheid gegeven om nog zaken aan te vullen indien de respondenten dit wensten.

4 Analyseprocedure

Het groepsinterview werd opgenomen via Audacity. Meteen na het interview noteerde de onderzoeker enkele belangrijke bevindingen. De interviews werden zo snel mogelijk uitgetypt.

De teksten werden meermaals gelezen en werden achteraf geordend via een labellijst (zie bijlage 5). Niet-relevante tekstonderdelen werden geschrapt, de relevante werden samengezet a.d.h.v kernlabels en sublabels.

5 Zorg in deelnemende scholen

5.1 Sint-Jozefinstituut

Het Sint-Jozefinstituut te Wetteren biedt studierichtingen in BSO en TSO aan. De leerlingen kunnen kiezen voor het studiegebied handel (TSO) / Office-Retail (BSO) of het studiegebied personenzorg (TSO en BSO). Wanneer een leerling zich inschrijft in de school, kan hij/zij of de ouder(s) een zorgfiche invullen (zie bijlage 5). Hierin kan men allerlei zaken vermelden zoals leerstoornissen, financiële problemen, familiale problemen en andere. De zorgfiche wordt ingediend bij de schoolmaatschappelijk werker (SMW).

Een leerling die extra zorg nodig heeft, wordt in de eerste plaats ondersteund door alle vakleerkrachten en in het bijzonder door de klastitularis. Elke klas heeft zo'n titularis die als vertrouwenspersoon kan functioneren. Dit noemt men binnen de school de eerstelijns hulp. Leerlingen of ouders kunnen zelf naar de klastitularis stappen of een titularis kan ook problemen signaleren en polsen hoe de situatie van een specifieke leerling verloopt. Wanneer de klastitularis merkt dat er meer ondersteuning nodig is, kan hij/zij contact opnemen met de graadcoördinator. Elke graad (eerste, tweede en derde) heeft zo'n verantwoordelijke. Deze staat in voor het welbevinden van de leerlingen en gaat vooral op disciplinair gebied ingrijpen wanneer het nodig is. Dit betekent dat een graadcoördinator zich vooral gaat bezighouden met pestsituaties, leerlingen die vaak niet in orde zijn, problemen met leerkrachten,...

Wanneer de leerlingen problemen / moeilijkheden op socio-emotioneel gebied ervaren, dan kunnen ze terecht bij de SMW. Er is een fulltime maatschappelijke assistent aangenomen om zich bezig te houden met dergelijke situaties. De SMW werkt volgens een vertrouwensrelatie en gaat zich daarom niet richten op het disciplinaire. Leerlingen met problemen op socio-emotioneel vlak kunnen rechtstreeks aankloppen bij deze persoon. Leerkrachten kunnen ook eventuele problemen signaleren, waarna meestal een verkennend gesprek gebeurt. Wanneer een leerling hier niet verder wil op ingaan, houdt de SMW zich afzijdig: de hulpverlening gebeurt immers vrijwillig, tenzij in noodsituaties.

Verder wordt de school ook ondersteund door een medewerker van het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB). De taken van deze medewerker zijn divers: hulp bij leerproblemen en/of –achterstand, studie- en beroepskeuzebegeleiding, psychische en sociale problemen, e.a. Op het Sint-Jozefinstituut werken al deze mensen samen om een aangepast hulpverlening te kunnen bieden aan leerlingen in zorgsituaties.

Wekelijks is er ook een bijeenkomst van de 3 graadcoördinatoren, de SMW, een medewerker van het CLB, de directeur en iemand van het secretariaat (= CEL leerlingenbegeleiding). Op deze bijeenkomst worden de leerlingen met zorgproblemen besproken.

Het Sint-Jozefinstituut heeft heel wat leerlingen die gebruik maken van deze extra zorgondersteuning op school. Heel vaak leven zij in problematische thuissituaties die door verschillende mensen (SMW, CLB, maar vaak ook justitie) opgevolgd worden.

5.2 Zorg in IKSO (Instituut voor katholiek, secundair onderwijs)

In IKSO te Denderleeuw kunnen de leerlingen kiezen voor richtingen binnen ASO, TSO en BSO. De inschrijving van nieuwe leerlingen gebeurt uitsluitend door leerlingenbegeleiders. Dit zijn leerkrachten die binnen hun opdracht uren krijgen om leerlingen, die te kampen hebben met allerlei problemen, te helpen. . Het eerste contact met de school verloopt dus via deze mensen. De ouders / leerlingen die dat wensen, kunnen een zorgfiche invullen. Bij de aanvang van het schooljaar sturen alle leerlingbegeleiders de handelingsplannen door voor de leerlingen met specifieke zorg. Elke leerkracht neemt dit door en houdt hiermee rekening in het vak. De klastitularis volgt of de nodige zorg wordt gegeven aan de leerlingen. Indien er extra maatregelen moeten genomen worden, zal de klastitularis dit aan de leerlingbegeleider van het desbetreffend jaar melden.

Leerlingen kunnen op school steeds terecht bij de klastitularis, leerlingbegeleiders en CLB. Er zijn ook medewerkers van het secretariaat die aangesteld zijn als leerlingbegeleider waar de leerlingen terecht kunnen. Alle gebeurtenissen met leerlingen wordt digitaal bijgehouden via een leerlingenvolgsysteem. Op die manier kan elke leerkracht die lesgeeft aan deze leerlingen, volgen wat er gebeurt.

In de laatste week voor de kerstvakantie, nadat de leerlingen de rapporten hebben gekregen op het oudercontact, moet elke leerling verplicht op functioneringsgesprek gaan bij de klastitularis. Hier wordt hun rapport overlopen en wordt er ook gevraagd naar hun welbevinden op school. De leerlingen zijn op dit moment alleen met de klastitularis. Dit is ook een moment waarop gepeild wordt naar het verloop van de handelingsplannen. Eventueel kunnen deze ook bijgestuurd worden na dit gesprek.

DEEL 3 : RESULTATEN

De centrale probleemstelling is hoe leerkrachten het ervaren om leerlingen met (een) ouder(s) in detentie te hebben. Om hier een duidelijk beeld over te krijgen, behandelen we elke deelvraag apart. Eerst gaan we na of de gevolgen van detentie zich uiten in de dagelijkse schoolpraktijk. We willen weten of de gevolgen die we vonden in de literatuurstudie ook duidelijk zichtbaar zijn in de school of klas. Vervolgens peilen we naar de specifieke ervaringen van de leerkrachten. Hebben ze vaak leerlingen met (een) ouder(s) in detentie? Hoe gaan ze hiermee om? Hoe verloopt het contact met de caregiver? Tenslotte willen we weten waar zowel de leerlingen als de leerkrachten nood aan hebben. We gaan na op welke manier deze leerlingen het beste benaderd worden, maar ook waar de leerkrachten ondersteuning nodig hebben.

1 Gevolgen van detentie in de dagelijkse schoolpraktijk

1.1 Veranderde leefsituatie

De leerkrachten kregen te maken met verschillende situaties. Zoals we ook in de literatuurstudie zagen, blijkt dat in de praktijk leerkrachten het vaakst geconfronteerd werden met een leerling van een gedetineerde vader en verbleef het kind / de kinderen bij de moeder (Arditti e.a, 2003). In één geval verbleven de kinderen bij de grootouders aangezien de mama hen verlaten had toen de vader gearresteerd werd. Enroos (2011) stelt dat niet alle kinderen terecht kunnen bij familieleden en dit werd ook bevestigd in enkele gevallen waarbij de kinderen in een instelling verbleven. In een gezin waarbij zowel beide ouders als de meerderjarige kinderen opgepakt werden, plaatsten men de jongere kinderen bijvoorbeeld samen in een instelling. Ze werden echter niet van elkaar gescheiden, zoals Dallaire (2007) in zijn onderzoek vaststelt. Over de situatie ontstond echter heel wat onduidelijkheid. Iedereen op school wist dat de feiten gebeurd waren, maar niemand gaf concrete informatie over de kinderen. Pas na een tijdje werd er gezinsbegeleiding opgestart en kon de school beroep doen op een contactpersoon van de instelling, die ook naar het oudercontact kwam. Hier werd enkel toelichting gegeven bij de schoolse situatie van de kinderen, maar werd er niets gezegd over de familiale situatie of de detentie van de ouders.

Wanneer het kind / de kinderen bij de andere ouder verbleef / verbleven, zagen we dat de meeste ouders al gescheiden waren voor de detentieperiode. Bij enkele leerlingen bleek dit echter niet de meest stabiele situatie te zijn. Zo kwam één leerling in een instelling terecht nadat zijn moeder een inzinking kreeg. De respondenten waren niet op de hoogte of deze labiele psychologische situatie van de moeder te maken had met de detentie van haar ex-man. In andere gevallen deed de moeder alsof er niets aan de hand was. Zij kwam naar school om over de schoolse prestaties te praten, maar niet over de familiale situatie. De emotionele stress waar Groenendaels (2007) het over heeft, was dus niet altijd zichtbaar bij de ouder die voor het kind / de kinderen zorgde.

In een ander geval, waarbij beide ouders gedetineerd waren, verbleven de kinderen bij de tante. Haar kinderen zaten op dezelfde school.

" Maar dit was ook geen ideale oplossing. Die hadden het al niet breed en dan kwamen daar nog eens 3 andere kinderen bij. Nee, ideaal was dat niet". (R7, Sint-Jozefinstituut)

Enkele respondenten vertelden ook het verhaal van een broer en zus die tijdens de detentieperiode van de vader en nadat hun moeder hen verlaten had, werden opgevangen door hun grootouders (langs vaders kant). Deze waren heel bezorgd over de kinderen en onderhielden een nauw contact met de school. Ze probeerden hun best te doen, maar zoals ook Clopton (2008) vaststelt, waren de grootouders niet meer thuis in het schoolse systeem. Zo was er een account op Smartschool, de digitale leeromgeving van de school, waar de grootouders nog niet over gehoord hadden. Na uitleg van de leerkrachten, konden ze hier toch mee aan de slag. Enkele respondenten ervoeren deze betrokkenheid soms wel als te verstikkend voor de kinderen. Andere pubers bleven bijvoorbeeld na school nog wat babbelen, maar deze kinderen werden snel opgehaald uit angst voor contact met de moeder of vader, die af en toe penitentiair verlof kregen. De grootouders kregen uiteindelijk ook de ouderlijke macht, maar toen de vader vrij kwam, maakte hij aanspraak op de voogdij over de kinderen. De kinderen werden hierin gehoord, maar kozen er toch voor om bij de grootouders te blijven. Onderstaand citaat bewees de betrokkenheid van de grootouders:

"Ik zou niet liever willen als dat mijn kleinkinderen gelukkig zijn (...) En pas op, dat is erg hé, want het gaat over hun eigen zoon die ze niet meer willen zien voor hun kleinkinderen" (R1, IKSO)

1.2 Emotionele gevolgen

Bij een aantal leerlingen met een vader/moeder in detentie, merkten de respondenten emotionele problemen. Het was voor hen echter onduidelijk of deze te wijten waren aan de detentie van de ouder of dat er nog andere factoren meespeelden die het gedrag van leerlingen konden verklaren. Het merendeel van de respondenten waren het erover eens dat naast de detentie van de ouder, er vaak ook nog eens een moeilijke thuissituatie mee gepaard ging. Deze was vaak onrechtstreeks een gevolg van de detentie, maar had ook een belangrijke invloed op de emoties van de kinderen. Dit bevestigt het onderzoek van Johnston en Easterling (2012), waarbij er geen verschil in gedrag opgemerkt wordt tussen kinderen met (een) ouder (s) in detentie en andere problematische opvoedingssituaties.

Bovendien stelden enkele respondenten dat de reacties van een kind ook sterk afhangen van hun karakter. Zo was er een broer en zus die hetzelfde meemaakten, maar waarbij de jongen vaak heel agressief reageerde en het meisje zich letterlijk en figuurlijk verstopte. Dallaire (2010) beschreef al de problemen met zelfbeheersing of frustraties, zoals ook de leerkrachten beschreven als ze het over het gedrag van de jongen hadden.

"Als hij zijn klik maakte, dan kon je hem niet tegenhouden, hij smeed met stoelen en banken" (R3, IKSO)

"Alles lag op de grond, tot computer toe. (...) Hij gooide een stoel van de ene kant van de klas naar de andere" (R3, IKSO)

"Zij kroop dan weer onder de banken" (R2, IKSO)

Ook bij andere kinderen met een ouder in detentie, merkten de respondenten verschillende reacties op. Sommige leerlingen lieten het absoluut niet merken, anderen vroegen dan weer heel wat aandacht, nog anderen waren erg teruggetrokken. De respondenten waren het erover eens dat je geen duidelijke lijn kon vinden in de emoties van de leerlingen; ze waren er wel, maar ze waren voor elk kind verschillend. Dit merkte je ook in de openheid hierover; de ene leerling had behoefte aan een gesprek over de situatie, de andere zweeg hierover in alle talen. De meeste respondenten voelden wel vaak dat er iets aan de hand is, maar konden dit niet altijd linken aan de detentie van de ouder(s). Zoals reeds vermeld en zoals ook Johnston en Easterling (2012) benadrukten, merkten ze geen verschil met andere leerlingen die in een moeilijke thuissituatie zaten. Wat hen wel opviel, was dat over detentie meer taboe heerste dan over andere problematische thuissituaties. Waar leerlingen in een moeilijke thuissituatie er vaak wel eens over praatten, werd rond de detentie van een ouder meestal heel weinig gezegd. Sommige respondenten merkten een evolutie in het gedrag van leerlingen. Zo gaf een leerkracht les in het eerste middelbaar (voor de detentieperiode) aan een leerling en opnieuw in het derde middelbaar (tijdens de detentieperiode). Ze gaf aan dat dit in het eerste jaar niet altijd de meest actieve leerling was die steeds in orde was, maar dat dit in het derde jaar toch versterkt werd. De leerling was nog minder in orde, gaf een passieve indruk,... Had dit nu te maken met de leeftijdsperiode of met de detentie van de ouders? De respondent kon er zich niet over uitspreken. De evolutie was bij sommige kinderen ook sterk afhankelijk van de situatie van de gedetineerde ouder. Wanneer de ouder in de gevangenis zat, waren de kinderen rustig, maar als hij vrij kwam, werden de kinderen heen en weer geslingerd en dit was duidelijk in hun gedrag: de ene was agressiever, de andere sloot zich volledig af. De respondenten die al enkele jaren les gaven aan deze leerlingen, merkten een positieve evolutie, maar zagen steeds een terugval als de vader vrij kwam. Langs de ene kant wilden ze graag een band met hem opbouwen, maar langs de andere kant waren ze er ook bang van en wilden ze niet weg uit hun vertrouwde omgeving (bij de grootouders).

Een ander emotioneel gevolg dat bij een kind met een ouder in detentie opgemerkt werd, was een eetprobleem. Dit werd gesignaleerd door andere leerlingen en door de mensen die in de refter toezicht hielden. De schoolmaatschappelijk werker (SMW) heeft dit dan verder opgevolgd. In de literatuur vonden we echter geen verband terug tussen eetstoornissen en een ouder in detentie. Wanneer broers/zussen van ouder(s) in detentie samen op school of zelfs in de klas zaten, dan merkten enkele respondenten ook problemen op. Verscheidene leerkrachten merkten op dat ze vaker onderling ruzie hadden, maar elkaar ook in bescherming wilden nemen, waardoor ze soms in conflict kwamen met leerkrachten of medeleerlingen. In één extreem geval van verwaarlozing hadden broer en zus zelfs een eigen taal ontwikkeld om te communiceren. Tijdens ruzies, wanneer ze samen in de klas zaten, kwam deze zelfverzonnen taal naar boven. De medeleerlingen en leerkrachten wisten niet hoe ze hierop moesten reageren.

1.3 Sociale gevolgen

Medeleerlingen waren volgens de respondenten in de meeste gevallen op de hoogte van de situatie. Dit kwam niet altijd doordat de kinderen dit zelf vertelden, maar vaak ook door de media of roddels in de school of het dorp. De meeste leerlingen konden volgens de respondenten wel terecht bij medeleerlingen, maar ze gingen hier niet allemaal openlijk over communiceren met anderen. Enkele respondenten dachten wel dat de leerlingen vertrouwenspersonen hadden waar ze hun hart konden bij luchten, al wisten ze dit niet zeker. Het sociale isolement waar Dallaire (2010) het over had, hebben zij dus niet opgemerkt. In tegenstelling tot wat Ezinga en Hissel (2010) vaststelden, denkt geen enkele respondent dat de leerlingen anders bekeken worden door de medeleerlingen. Sommigen schrokken zelfs van de positieve reacties van de leerlingen. Ze nuanceerden wel hun antwoorden; vele leerlingen zitten in klasgroepen waarin de medeleerlingen vaak ook te maken hebben met moeilijke situaties. Iedereen binnen de klas had een eigen achtergrond en dan was ook detentie geen "rariteit".

"Gij hebt u verhaal en ik heb mijn verhaal en dat is nu zo"... (R6, Sint-Jozefinstituut)

"Iedereen had wel iets". (R4, IKSO)

In klasgroepen waar kinderen zaten met stabielere gezinnen, dachten de respondenten wel dat het moeilijker was om hierover te vertellen. Ze beseften dat het voor de medeleerlingen ook moeilijker was om detentie te plaatsen aangezien dit zich ver buiten de leefwereld bevond.

Ondanks het feit dat medeleerlingen het kind niet anders gingen bekijken, merkten enkele respondenten toch op dat de omgang met leeftijdsgenoten niet altijd even gemakkelijk verliep; ze maakten sneller ruzie, waren opvliegender,... In de vele ruzies werd er, naar de mening van de respondenten, nooit verwezen naar de detentie van de ouder. Opnieuw hadden de respondenten de bedenking of dit aan de detentie lag of aan andere factoren, zoals een problematische thuissituatie, labiele caregiver,... Bovendien hing alles sterk af van het karakter van de leerling. Dallaire e.a. (2010) wijten deze problemen vooral aan de instabiele familiesituatie die op een detentie volgt.

1.4 Financiële gevolgen

De meeste respondenten gaven over het algemeen aan geen zicht te hebben op de financiële situatie van de leerlingen. Bij één leerling was de slechte financiële situatie wel duidelijk merkbaar doordat ze geen schoolboeken ontving van de Standaard Boekhandel. De school heeft namelijk een overeenkomst met Standaard Boekhandel die alles regelt m.b.t. de boekenverkoop. Wanneer vorige facturen niet betaald zijn, ontvangen de leerlingen geen boeken meer. Leerkrachten merkten hier een vicieuze cirkel. Indien de rekening niet betaald werd, ontving de leerling in kwestie geen boeken. In dit geval kon de leerling kopies nemen op school, maar dit kwam dan weer op de schoolrekening terecht die ook niet betaald werd. De betrokken respondenten wisten echter niet zeker of dit te wijten was aan de detentie van de ouder ofdat hier nog andere factoren een rol speelden. Ze konden dan ook niet zeggen of de financiële problemen pas opdoken tijdens de detentieperiode of deze al ervoor al een probleem vormden.

Enkele ouders werden bijgestaan door het OCMW (schuldbemiddeling) waardoor het ook niet duidelijk was of er financiële gevolgen zijn, omdat het OCMW de betaling van schoolse zaken voor hun rekening nam. Een leerkracht lichamelijke opvoeding merkte echter wel op dat het opviel bij deze leerlingen dat ze niet aanwezig waren op betalende, schoolse activiteiten zoals bijvoorbeeld een sportdag. Bovendien maakten enkele respondenten de bedenking dat de financiële situatie vooral voor de andere ouder stress met zich moest meebrengen, zoals Chui (2010) reeds vaststelde: ze moesten meer gaan werken, wat ervoor zorgde dat ze minder tijd hebben voor de kinderen.

Afhankelijk van het delict waren er ook wel andere financiële gevolgen, die we niet terugvonden in de literatuur, opmerkelijk. Nadat het hele verhaal in de media verscheen, viel het respondenten op dat de broers en zussen van de drugsaffaire met dure merkkledij naar school kwamen. Ze hadden hier wel hun vragen bij, maar wilden de leerlingen hier ook niet over aanspreken om hen niet te stigmatiseren.

In het geval waarbij een broer en zus bij de grootouders verbleven, merkten enkele respondenten een grote bezorgdheid naar geldzaken op. De grootouders hadden hun zoon ermee in problemen zien geraken en waren dan ook heel voorzichtig met de kleinkinderen. Wanneer ze geld meegaven, dan schreven ze dit altijd in de schoolagenda om zeker te zijn dat het geld goed terecht kwam.

1.5 Praktische gevolgen

Geen enkele respondent had contact met de gedetineerde ouder(s), al vonden ze dit wenselijk.

"Je blijft natuurlijk wel ouder, wat je ook gedaan hebt. Het blijft jouw kind en je blijft er verantwoordelijk voor." (R2, Sint-Jozefinstituut)

Het onderzoek van Hughes en anderen (2005) maakte duidelijk dat leerkrachten gevoelig zijn voor de betrokkenheid van ouders. De respondenten vonden het dan ook belangrijk dat een ouder interesse toonde voor zijn/haar kind en vonden dat ook ouders in de gevangenis hier recht op hadden. Ze maakten wel de opmerking dat dit afhing van het delict; als dit iets te maken had met het welzijn van het kind, dan vonden ze niet dat contact met het kind/ met de school mogelijk mocht zijn. Verder gaven de respondenten aan niet op de hoogte te zijn van de contactmogelijkheden binnen de gevangenis. Ze zouden er geen problemen mee hebben om via brief/mail/telefoon contact te onderhouden met de gedetineerde ouder. Ze dachten ook dat het mogelijk zou moeten zijn om bijvoorbeeld een rapport naar de gedetineerde ouder te sturen. Volgens de respondenten hadden de meeste kinderen geen contact meer met hun gedetineerde ouder, of zijn ze hier toch niet van op de hoogte. Één kind sprak wel openlijk over het bezoek dat ze aan haar gedetineerde ouder bracht. Ze vertelde dat ze niet altijd mocht gaan van de andere ouder en dat ze het hier wel moeilijk mee had. Wanneer de ouder penitentiair verlof had, was er wel een bezoekenregeling voorzien.

1.6 Andere

Een ouder in de gevangenis is maar één deel van de problematiek waarmee deze kinderen te maken kregen. Vaak ging dit hand in hand met een labiele situatie van de andere ouder, een geschiedenis van geweld of misbruik, enzovoort. Heel wat gevolgen waren dan ook te wijten aan de combinatie van al deze problemen.

Naast de bovengenoemde gevolgen, merken leerkrachten ook een soort rusteloosheid bij deze kinderen op. Zoals reeds vermeld bij de emotionele gevolgen en zoals Ezinga en Hissel (2010) vaststelden, ervoeren ze wel een soort gemis, maar ze voelden ook angst voor wat hen stond te gebeuren als hij/zij vrijkwam. Bij sommige leerlingen kwamen de ouders vrij tijdens de periode dat de respondenten lesgaven aan deze leerlingen en ze merkten op dat dit niet gemakkelijk verliep. Ene ouder wilde echt betrokken worden bij de schoolse situatie van zijn kind, maar reageerde vaak kwaad en agressief als er iets minder vlot verliep. Het kind was bang van de ouders. Een andere ouder probeerde bij zijn vrijlating de kinderen te paaien met allerlei cadeautjes. De kinderen wilden langs de ene kant wel een band met hem opbouwen, maar stonden langs de andere kant ook angstig tegenover contact met hun vader. Bovendien vreesden ze dat hij opnieuw fouten zal maken waardoor hij terug naar de gevangenis moet. De kinderen werden ook heen en weer geslingerd; ze verbleven in een stabiele situatie, maar de gedetineerde ouder wilde ook graag contact. Ze wilden geen partij kiezen, maar stonden meestal middenin een tweestrijd.

Een bijkomende bezorgdheid bij vele kinderen volgens de respondenten was de angst voor de toekomst. Wie zal voor mij zorgen? In het geval van de kinderen die bij de grootouders verbleven, was dit het sterkst aanwezig. Wanneer de grootmoeder eens ziek was, kwam dit sterk naar boven: wat als mijn grootouders er niet meer zullen zijn?

Verder was er ook het contact met het gerecht, iets waar hun leeftijdsgenoten absoluut geen ervaring mee hebben. Enkele kinderen werden gehoord door de politie, of moesten zelfs hun GSM of laptop indienen in het belang van het onderzoek.

Zoals Nesmith en Ruhland (2007) reeds vaststelden, hebben de meeste kinderen het moeilijk met het spanningsveld juist-fout. Ze wisten dat hun ouder iets verkeerd gedaan had, maar konden dit niet altijd als "fout" aanduiden.

"Weet ge wat ook een goed beroep is? Gangster! (...) Ik heb hem dan eens apart genomen en gezegd van manneken, ge weet toch waarom dat u vader in de gevangenis zit hé" (R3, IKSO)

Het vorige citaat werd gezegd door een leerling aan zijn medeleerlingen en leerkracht. Door het woord "gangster" te gebruiken, gaf hij wel aan dat hij wist dat zijn vader iets verkeerd gedaan had, maar hij maakt er wel een "goed beroep" van. De leerkracht heeft hem wel gewezen op de gevolgen, namelijk dat zijn papa nu in de gevangenis zit. De leerling zei dat hij dit wist en dat dit dan misschien toch niet zo'n goed "beroep" is.

2 Leerkrachten en kinderen van (een) gedetineerde ouder(s)

2.1 Vaak voorkomend?

De meeste respondenten gaven aan niet meteen op de hoogte te zijn van de situatie van kinderen. Meestal kwamen ze dit pas na enkele weken of zelfs maanden te weten. Soms doordat het kind hierover zelf vertelde, soms ging het via medeleerlingen of via collega's. Indien de directie of het CLB op de hoogte was, bracht het de leerkrachten in eerste instantie niet op de hoogte. De meeste respondenten hadden over hun carrière 1 tot 4 kinderen gehad waarvan de ouder(s) in detentie verbleef/verbleven, maar dit werd door de respondenten genuanceerd: dit waren de kinderen waarvan ze het wisten. Ze hadden ook heel wat kinderen waarbij één ouder afwezig was en waarbij ze dus niet op de hoogte waren van wat er precies aan de hand was. De respondenten beseften dan ook dat ook dit een gevolg kon zijn van detentie, maar dat hier niet over gesproken werd of meer nog, dat het kind zelf niet op de hoogte was van de eventuele detentie van de afwezige ouder. Philips en Gates (2011) haalden al aan dat het verzwijgen van de detentie tegenover de school een manier was om stigmatisering tegen te gaan.

Alle respondenten waren het er over eens dat informatie heel belangrijk is. Ze vonden het jammer dat ze niet op de hoogte gebracht werden van de situatie van de leerlingen. Ze dachten dat dit het lesgebeuren enkel ten goede zou komen. Ze begrepen wel dat sommige informatie heel delicaat is, maar ze vonden het de taak van alle collega's om hier voorzichtig mee om te springen. Zoals Philips en Gates (2011) ook vaststelden, dachten ze niet dat de leerkrachten zich anders zouden gedragen indien ze informatie over de detentie kregen. Enkele respondenten hadden echter hun bedenkingen; ze dachten niet dat iedereen even discreet met deze informatie zou kunnen omgaan en vinden dit jammer. Toch waren de respondenten het erover eens dat bij het begin van elk schooljaar de leerkrachten op een informatieve klassenraad toelichting zouden moeten krijgen bij de situatie van de leerlingen.

2.2 Omgang met leerlingen van (een) gedetineerde ouder(s)

Wanneer leerkrachten onvoldoende geïnformeerd waren, ervoeren ze nog een bijkomende moeilijkheid: wat is waar van wat verteld wordt? Vaak hoorden ze de verhalen van medeleerlingen, collega's, in het dorp of van de kinderen zelf. Het was hen niet altijd duidelijk wat nu juiste informatie was en wat niet. In hun omgang met de kinderen waren ze dan vaak ook voorzichtig. Wanneer de respondenten achteraf te horen kregen dat een ouder van een bepaald kind in detentie verbleef, dan voelden ze zich vaak schuldig over bepaalde uitspraken die ze gedaan hadden. Ze zouden dan bepaalde zaken anders aangepakt hebben of anders gereageerd hebben in bepaalde situaties. Er waren respondenten die aanhaalden dat ze bijvoorbeeld niet zouden vragen hoe het met de ouders ging of zouden voorzichtiger zijn met nota's in verband met gedrag. Indien respondenten de kinderen zelf hoorden vertellen over de detentie van de ouder(s), wisten ze niet altijd hoe ze moeten reageren. Zoals eerder vermeld, vonden sommige respondenten dat medeleerlingen beter reageerden dan zij zelf. Ze wilden er wel zijn voor de leerling, maar vonden het niet altijd gemakkelijk. Het belangrijkste voor hen was dat ze steun en een luisterend oor boden aan de leerlingen. Ze lieten de leerlingen tot bij hen komen en gingen niet zelf vragen naar

hun situatie. Ze maakten hierin geen onderscheid met leerlingen in een andere problematische thuissituatie. Alle respondenten waren het er over eens dat de "zachtere" aanpak hier meer werkte dan straffen. Daarom gingen ze ook bepaald gedrag sneller door de vingers zien. Ze schreven niet altijd meteen een nota wanneer de leerling iets vergeten was of zich niet goed gedroeg, maar gingen eerder een gesprek aan met de leerling. Anderzijds hadden de meeste leerkrachten het hier tegenover andere leerlingen wel moeilijk mee. Hoe legde je aan hen uit dat een bepaalde leerling voor een bepaald feit geen straf kreeg terwijl dit zo wel in het schoolreglement stond? Medeleerlingen waren hier ook gevoelig aan; waarom kreeg hij/zij geen straf als hij/zij dat deed en ik wel? Het kon ook voor onenigheid binnen het team zorgen; de ene leerkracht vond dat er een straf moest volgen, terwijl een andere meer rekening hield met de situatie en liever via een gesprek de leerlingen tot inzicht bracht.

De reactie van de respondenten hing ook erg samen met het karakter van het kind. Het ene kind kwam sneller praten over de situatie, terwijl het andere meer gesloten was. De meeste respondenten zeiden dat je hier moest aanvoelen hoe je het beste omging met die leerlingen. Soms nam je ze eens apart na de les, een andere keer liet je ze gewoon met rust. Dé handleiding voor omgaan met leerlingen bestaat nu eenmaal niet.

Enkele respondenten merkten op dat er een groot taboe heerst rond detentie. Op infoavonden bijvoorbeeld werden allerlei oplossingen aangereikt voor bepaalde problemen, maar detentie verscheen niet in het rijtje. Ook in handboeken, tijdschriften,... werd er heel weinig gepraat over ouder(s) in de gevangenis. Zij vonden het dan ook moeilijk om aanknopingspunten te vinden om het hier over te hebben.

Verder gaven de respondenten aan een extra moeilijkheid te ervaren wanneer ze de situatie persoonlijk kenden. Enkele hadden al meegemaakt dat ze in hetzelfde dorp woonden als de familie of de families persoonlijk kenden, waardoor ze een grotere betrokkenheid ervoeren. Ze waren meer begaan met de leerlingen en gingen sneller contact met de familie onderhouden. Dat contact kwam er ook spontaan; bijvoorbeeld als ze in de winkel liepen, kwamen ze een familielid tegen en ging het al sneller over de kinderen. Deze leerkrachten gaven toe dat ze hier 's avonds meer mee bezig zijn dan met andere leerlingen.

"Je neemt dit toch mee naar huis, je hebt ermee te doen." (R3, IKSO)

Bovendien hoorden deze respondenten ook sneller de roddels uit het dorp over deze familie. Ze geloofde deze niet altijd, maar vonden het toch moeilijk om hiermee om te gaan. Automatisch gingen ze dan meer op het gedrag van de leerlingen letten.

Sommige respondenten hadden het ook moeilijk met hun positie als leerkracht. Enkele kinderen kwamen namelijk vertellen over de situatie en vroegen dan om raad. De betrokken respondenten vonden het moeilijk om onpartijdig te blijven, terwijl ze wel vonden dat ze dit moeten doen. Ze wisten dat een leerkracht zich niet mag moeien met de familiale situatie, maar dit was niet altijd evident. Zo waren er twee kinderen die na de detentieperiode van de vader gehoord werden bij de vrederechter over hun toekomstige verblijfplaats: bij de grootouders of bij de vader. De kinderen hadden het hierover met enkele leerkrachten en zij vonden het moeilijk om neutrale antwoorden te geven. Ze wilden ook geen verkeerde zaken zeggen, want ze beseften maar al te goed dat een ouder heel belangrijk is voor een kind, ondanks de feiten die zich voorgedaan hadden.

"Ik begrijp dat wel, het blijft hun vader en ze blijven hopen dat het goed zal komen, dat ze een band kunnen krijgen." (R5, IKSO)

2.3 Contact tussen de leerkrachten en de caregiver(s)

Het contact dat de respondenten hadden met de caregiver(s) hing af van kind tot kind. In de meeste gevallen was er contact met de achtergebleven ouder. Dit betekende dat de ouder aanwezig was op het oudercontact om over de schoolse prestaties te praten, maar dat er verder niet werd ingegaan op de thuissituatie. Ook in het geval waarbij de tante de zorg voor de kinderen voor haar rekening nam, zagen we dit terugkeren: er was wel interesse voor punten en gedrag op school, meer verder werd er niet gesproken over de familiale situatie. Wanneer het kind in een instelling verbleef, was er ook een contactpersoon, maar opnieuw werd enkel over punten / gedrag gepraat. Leerkrachten gaven wel aan dat de leerlingenbegeleider, graadcoördinator of SMW vaker het contact met deze personen onderhield.

In het geval van de grootouders, was er contact met meerdere leerkrachten, maar dit kon ook te maken hebben met het feit dat deze leerkrachten de grootouders persoonlijk kennen. De grootouders konden bellen met de leerkrachten en kwamen steeds naar het oudercontact. Hierbij ging het niet enkel over de punten of over het gedrag van de leerlingen, maar ook over de situatie met de ouders. De grootouders riepen zelfs de hulp in van de school toen hun zoon vrij kwam, ze vroegen om een oogje in het zeil te houden zodat de leerlingen niet lastiggevallen werden door hun vader. Nesmith en Ruhland (2008) hadden het al over de relatie tussen caregiver(s) en de gedetineerde ouder; in dit geval straalde de angst van de grootouders ook wel af op de kleinkinderen.

De respondenten beseften dat het niet gemakkelijk moet zijn om over een detentie te praten. Bepaalde delicten zijn in de media verschenen of waren bekend in de gemeente en al snel deden allerlei verhalen de ronde. Bovendien beseften de leerkrachten dat de drempel om naar school te stappen met deze informatie zeer groot is omwille van het taboe dat er heerst rond detentie. Respondenten dachten dat er vaak uit schaamte niet over gepraat kon worden. Ze ervoeren dit vooral in het eerste jaar: de leerling kwam op een nieuwe school, zette een nieuwe stap en moest dan opnieuw het verhaal van zijn/haar ouder(s) gaan vertellen. Het is voor de meeste respondenten niet duidelijk hoe de caregiver omging met de detentie van de partner, ex-partner of het familielid. De school stond wel open voor hun verhalen en ze wilden een luisterend oor bieden, maar de meesten deden geen beroep op de leerkrachten. Enkel in het geval van de grootouders die de zorg voor hun kleinkinderen op zich namen, hadden de respondenten een klare kijk op de gevoelens van de caregivers. Deze hadden alles over voor hun kleinkinderen en wilden hen graag een warme thuis bieden, maar uiteraard zaten ze ook in een dubbele situatie; het was hun eigen zoon die de kinderen in deze moeilijke situatie gebracht had.

2.4 Noden van leerlingen met (een) ouder(s) in detentie volgens leerkrachten

Kinderen met (een) ouder(s) in detentie hadden, volgens de meeste respondenten, nood aan begrip en ondersteuning. Ze wilden dat er naar hen geluisterd werd, maar daarom wilden ze niet anders behandeld worden. De respondenten zagen geen verschil met hun houding tegenover andere leerlingen met een moeilijke thuissituatie. Het was ook belangrijk om het probleem niet over te belichten; als een kind geen nood had aan een gesprek, dan laat je het beter zo. Soms wilden kinderen gewoon naar school komen, weg van alle problemen. School was dan een veilige haven waar ze even kunnen vluchten van hun realiteit. In andere gevallen kon de leerkracht net een klankbord zijn voor de leerling, die misschien niet terecht kan bij de caregiver met bepaalde gevoelens, problemen,...

"Geef de boodschap aan het kind: wil je erover praten, je bent welkom, wilt je er niet over praten, ook ok. Deze boodschap moet ook aan de partner gegeven worden." (R4, Sint-Jozefinstituut)

Naast begrip en ondersteuning waren deze kinderen vaak ook gebaat bij stabiliteit en structuur. Hier was elke vakleerkracht in de mogelijkheid om mee werken door te kijken welke structuur binnen het vak geboden kan worden. Wanneer dit onvoldoende bleek te zijn, kon het leerkrachtenteam extra ondersteuning bieden door bijvoorbeeld de leerling extra uitleg te geven tijdens de middag of samen orde te scheppen in schoolmateriaal. Het kon een manier zijn om de schoolse achterstand waar Dallaire e.a. (2010) het over hebben, bij te werken.

De respondenten gaven aan dat ook positieve bekrachtiging en bevestiging voor deze leerlingen belangrijk was. Heel wat respondenten vonden dit een belangrijke stap in de begeleiding van leerlingen.

" Het kleine beetje dat ze doet, moet je positief benaderen. Ze is gebuisd, maar toch zet je op het rapport dat ze ervoor moet gaan, dat ze de moed niet mag verliezen." (R5, IKSO)

Verder vonden de meeste respondenten dat het de taak is van de school om te kijken of financiële of praktische gevolgen geen extra zorg voor de leerling met zich mee brengen. Indien dit wel het geval was, vonden ze het hun taak om ervoor te zorgen dat kinderen konden beschikken over schoolmateriaal en dergelijke. Anderzijds wilden ze de kinderen hiermee ook niet in problemen brengen. De respondenten beseften dat ze dit misschien moeten uitleggen bij medeleerlingen en dat dit niet altijd even evident was.

2.5 Noden van leerkrachten m.b.t ondersteuning

Leerkrachten geven aan nood te hebben aan ondersteuning m.b.t. het omgaan met kinderen van (een) gedetineerde ouder(s). Hét codewoord voor de respondenten was informatie. Alle respondenten vonden het belangrijk om voldoende en juist geïnformeerd te worden over de situatie van de leerlingen. Dit betekende niet dat ze alles tot in het detail moeten weten, maar de grootste lijnen zijn voor hen van groot belang. Er waren enkele respondenten die zich slecht voelden als ze pas achteraf hoorden dat een ouder in detentie verbleef. Ze hadden immers al enkele opmerkingen gemaakt die ze dan nooit zouden gemaakt hebben. Zo had een leerkracht

meerdere malen gevraagd of een ouder van een leerling op het oudercontact aanwezig zou zijn, terwijl beide ouders in detentie verbleven. Indien de informatie gedeeld werd, dan kon je ook ten rade gaan bij collega's over hoe zij bepaalde situaties aanpakten. De respondenten onderstreepten de nood aan een sterk team waarop ze beroep konden doen als zij even niet weten hoe te reageren.

Die ondersteuning was ook belangrijk in het contact met de gedetineerde ouder. Eerder vermeldden we al dat de respondenten het erover eens waren dat gedetineerde ouder(s) recht hebben over informatie over hun kind indien de detentie niet gelinkt was aan het welzijn van het kind zelf. De meeste respondenten gaven aan dat ze openstaan voor een partnerschap met de gevangenis. Zo kunnen zij via brief / telefoon / ... contact onderhouden met de gedetineerde ouder. Ze vonden het immers een positief signaal indien deze interesse toont en willen hier dan ook aan meewerken. Ze dachten wel dat het contact wat onwennig zal verlopen, maar ook hierin zagen ze de noodzaak aan ondersteuning vanuit directie of leerlingenbegeleiding. Zo konden zij misschien bij een eerste gesprek de leerkracht ondersteunen. Ze wilden hierdoor de ouder niet stigmatiseren, maar zouden zich hierdoor wel meer op hun gemak voelen. Een deel van de respondenten vond ook dat ze het recht hebben om aan te geven dat ze de situatie niet meer aankunnen. Sommigen dachten dat ze op een bepaald moment misschien moeite zouden kunnen hebben met de situatie (maar hebben dit nog niet ervaren) en dan vonden ze het belangrijk dat zede leerling konden verder helpen door hen door te verwijzen naar een leerlingenbegeleider of iemand van het CLB. De respondenten benadrukten dat ze zeker een luisterend oor wilden bieden, maar dat ze niet opgeleid waren tot sociale werkers en vaak niet op alles een pasklaar antwoord hadden (als dat al bestond).

Algemene richtlijnen of een draaiboek voor kinderen met (een) ouder(s) in detentie opstellen, was volgens de leerkrachten onmogelijk. Elk verhaal is zo verschillend en elk karakter is zo anders dat dé oplossing niet bestaat.

DEEL 4 : DISCUSSIE EN CONCLUSIE

1 Bespreking

In dit onderzoek gaan we na of de detentie van een ouder / ouders gevolgen heeft in de schoolpraktijk van kinderen. Bovendien willen we bekijken hoe leerkrachten hiermee omgaan. Via een kwalitatief onderzoek peilen we bij enkele leerkrachten in het secundair onderwijs naar hun ervaringen met kinderen van gedetineerde ouder(s). De literatuurstudie wees uit dat er nog maar weinig onderzoek gebeurd is naar de ervaringen van leerkrachten van leerlingen met gedetineerde ouder(s). Dit onderzoek wil dan ook de hiaten opvullen.

In de centrale onderzoeksvraag peilen we naar de ervaringen van leerkrachten met leerlingen met (een) gedetineerde ouder(s). We brengen de ervaringen van de respondenten in kaart; hoe gaan zij om met deze specifieke doelgroep van leerlingen? Wat opvalt, is dat reacties van kinderen sterk bepaald zijn door hun karakter of andere familiale problemen. De ene reageert totaal anders dan de andere. Het is dus voor de respondenten moeilijk om een éénduidig antwoord te geven, want bij de ene leerling is het zus en bij de andere zo. Verder gaan we na hoe leerkrachten op de hoogte gebracht worden van de detentie van (een) ouder(s) van één van hun leerlingen. In de meeste gevallen geeft de directie van de school hierover geen informatie door aan de leerkrachten. Ze

horen het vaak van de leerlingen zelf, van medeleerlingen of van collega's. Dit vinden ze erg jammer aangezien ze graag voldoende geïnformeerd zijn over de situatie van hun leerlingen. Uit de literatuurstudie komen een aantal gevolgen naar boven die een detentie van een ouder voor een kind kan meebrengen: een veranderde leefsituatie, emotionele, sociale, financiële en praktische gevolgen. In een deelvraag gaan we na of deze gevolgen ook zichtbaar zijn in de school- en klaspraktijk. De ervaring van de respondenten is dat sommige van deze gevolgen zich duidelijker manifesteren in de klaspraktijk dan anderen. De meeste respondenten wijten deze gevolgen echter niet altijd aan de detentie. Deze kunnen ook gelinkt zijn aan de moeilijke thuissituatie die hier vaak mee gepaard gaat. Het is moeilijk om deze zaken uit elkaar te trekken. Ook in de literatuur (vb. Dallaire e.a., 2010) worden de problematische thuissituatie, volgend op of voorafgaand aan een detentie, als verklaring voor "moeilijker gedrag" gegeven.

In een laatste deel willen we weten waar deze kinderen en de respondenten nood aan hebben. Voor de kinderen is dat opnieuw een moeilijke vraag, aangezien er zoveel verschillende situaties zijn. De ene heeft vaak nood aan een goed gesprek, de andere wil graag met rust gelaten worden. De respondenten vinden het dus ook moeilijk om algemene richtlijnen te formuleren. Meestal gaan ze hen behandelen zoals andere leerlingen met moeilijke thuissituaties: begripvol, een luisterend oor en structuur bieden. De respondenten zelf weten duidelijk waaraan ze nood hebben: informatie. Ze vinden het frustrerend als ze niet op de hoogte gebracht worden van de situatie van een bepaald kind. Ze willen samen met het hele team een strategie bedenken om het kind verder te helpen op school vlak. Verder staan ze er ook voor open om ook met de gedetineerde ouder contact te onderhouden, maar hierin vinden ze dat ook de gevangenis een rol kan spelen. De ondersteuning daar kan de gedetineerde ouder helpen om contact op te nemen met de school of met de leerkrachten.

2 Beperkingen eigen onderzoek

Zoals in elk onderzoek, heeft ook dit onderzoek enkele beperkingen. Ten eerste is er de lage respons van leerkrachten. Heel wat mensen ontvingen een mail voor medewerking en we kregen hier veel positieve reacties op, maar het was niet evident om leerkrachten samen te krijgen. De drukke periode (net voor de Paasexamens) zou hiermee iets te maken kunnen hebben. De mail met de vraag voor medewerking zou vroeger verstuurd kunnen worden, zodat de leerkrachten meer tijd hebben om een geschikt moment in te plannen. Vervolgens hebben we enkel leerkrachten geïnterviewd die voornamelijk lesgeven in BSO. Voor het Sint-Jozefinstituut was dit normaal; daar worden enkel studierichting binnen BSO/TSO gegeven. In IKSO werd de oproep naar alle leerkrachten verstuurd, maar kwam er toch enkel reactie van de leerkrachten uit BSO. We stellen ons de vraag of leerlingen met een ouder in detentie minder in ASO terecht komen of is het daar meer taboe? Meer onderzoek hierover is zeker aangewezen. Het zou ook interessant kunnen zijn om meer scholen aan te trekken om deel te nemen aan het onderzoek.

Ten derde is er de literatuur waarin heel weinig te vinden is over leerkrachten en leerlingen met ouder(s) in detentie. De meeste bronnen waarover we beschikten, baseerden zich op Amerikaanse onderzoeken. Het is dus moeilijk om de antwoorden van de respondenten te toetsen aan de literatuur.

3 Aanbevelingen verder onderzoek

Aangezien onderzoek naar de link tussen kinderen met (een) ouder(s) in detentie en hun schoolse prestaties beperkt is, is verder onderzoek aangewezen zodat er kan ingegaan worden op de specifieke noden van deze kinderen. In België bestaan er geen cijfers over hoeveel schoolgaande kinderen een ouder in detentie hebben. Het is belangrijk om hierover een algemeen beeld te krijgen om zo de scholen en leerkrachten te ondersteunen in hun omgang met deze jongeren. Zoals we reeds in de beperkingen van het onderzoek vermeldde, kregen we enkel reacties van leerkrachten die voornamelijk les geven in BSO. Hier ligt zeker de mogelijkheid voor een verder onderzoek; in welke studierichtingen bevinden zich de meeste leerlingen met een ouder in detentie? Is het effectief zo dat leerlingen in BSO meer kans hebben op een ouder in detentie of verzwijgen leerlingen in ASO dit meer?

Verder is het ook belangrijk om de rol van de gevangenis te onderzoeken. Uit dit onderzoek komt de nood van leerkrachten naar boven om contact te hebben met de ouder in detentie. Hoe dit contact vorm zou moeten/ kunnen krijgen, is echter nog onduidelijk. Onderzoek is nodig om na te gaan hoe gevangenismedewerkers een brug kunnen slaan tussen de gedetineerde ouder(s) en hun schoolgaande kinderen.

4 Praktische en beleidsaanbevelingen

Op basis van dit onderzoek kunnen we enkele praktische en beleidsaanbevelingen formuleren. Het grootste aandachtspunt is communicatie. Scholen zouden een beleid kunnen ontwikkelen waardoor leerkrachten op de hoogte gebracht kunnen worden van de belangrijkste informatie over leerlingen. Dit gebeurt best aan het begin van het schooljaar zodat leerkrachten meteen kunnen inspelen op de behoefte van de leerlingen. Daarnaast zou er ook een soort van beroepsgeheim voor leerkrachten kunnen bestaan zodat iedereen voorzichtig dient om te springen met deze informatie. Het zou de drempel voor ouders aanzienlijk lager kunnen maken. Uiteraard beslissen zij nog steeds zelf welke en hoeveel informatie ze delen met het schoolteam. Op beide scholen wordt er gebruik gemaakt van een zorgfiche. Hierop zou zeker de optie "ouder in detentie" moeten aangeduid kunnen worden. Ouders / leerlingen kunnen dan nog beslissen of ze hierover al dan niet openlijk communiceren. De school kan enkel aantonen dat ze openstaan voor allerlei informatie, zonder te oordelen over de situatie van de leerling. Het taboe over een gedetineerde ouder dat in de samenleving nog heerst, zou in het onderwijs niet mogen bestaan.

De noodzaak voor leerkrachten om als team te reageren, is erg groot. Samen op zoek gaan naar manieren om om te gaan met deze leerlingen, lijkt de beste manier om deze te begeleiden.

Verder zouden leerkrachten meer informatie omtrent dit onderwerp kunnen krijgen. De meeste respondenten gaven aan totaal niets af te weten van de regelgeving rond gedetineerden. Via bijscholingen zouden ze bijvoorbeeld basisinformatie kunnen krijgen. Deze informatie zou hen meer wegwijs kunnen maken in de contactmogelijkheden, de gevolgen voor kinderen van (een) gedetineerde ouder(s),...

Deze informatie kan enkel tot stand komen indien een gespecialiseerd team zich over deze materie buigt. We zagen al dat er heel weinig informatie beschikbaar is over ouders in de gevangenis. Het is nodig om concreet te weten over hoeveel ouders het gaat, hoe deze tegenover hun schoolgaande kinderen staan en op welke manier ze bij de opvoeding van hun kinderen betrokken worden. De overheid heeft dan ook de belangrijke taak om dit aspect van het gevangeniswezen in kaart te brengen.

De gevangenismedewerkers zouden eventueel de gedetineerde ouder kunnen begeleiden om contact op te nemen met de school. Door het versturen van rapporten, contactmogelijkheden met de klastitularis,... blijft de ouder op de hoogte van de schoolse prestaties van zijn/haar kind. Gevangenen kunnen een beroep doen op de CAW voor opvoedingsondersteuning. Zij zouden de gevangenen wegwijs kunnen maken in het schoolse systeem zodat de mogelijkheid ontstaat voor wederzijds contact (school – gedetineerde).

5 Conclusie

In dit onderzoek gingen we na welke ervaringen leerkrachten met leerlingen met een ouder in detentie hebben. Deze waren sterk afhankelijk van kind tot kind. Bij sommige leerlingen waren de leerkrachten zelfs niet meteen op de hoogte van de detentie van de ouder, bij anderen kon hier openlijk over gesproken worden. De leerkrachten werden vaak niet door de leerlingen of de caregiver zelf op de hoogte gebracht. Ze hoorden het nieuws het meeste van collega's, andere leerlingen of in het dorp waar ze wonen. Ze vinden het jammer dat ze niet over deze informatie beschikken aangezien ze dan meer kunnen rekening houden met de situatie van deze leerlingen. Ze zouden bepaalde opmerkingen niet maken of milder optreden in bepaalde omstandigheden. De meeste gevolgen van detentie laten manifesteren zich in de dagelijkse klaspraktijk, al weten leerkrachten niet zeker of dit rechtstreeks te linken is aan de detentie van de ouder(s). Mogelijks spelen hierin meerdere factoren een rol. Vooral de veranderde leefsituatie en de emotionele gevolgen zijn voor de leerkrachten duidelijk te herkennen in de klas. In de omgang met deze leerlingen zien ze geen verschil met de omgang met leerlingen met een andere problematische thuissituatie. De contacten met de leerlingen hangt ook sterk af van hun karakter. De ene reageert agressief en moet met zachte hand aangepakt worden, terwijl de andere zich terugtrekt en liever niet praat over de situatie. Een positieve bekrachtiging is echter heilzaam in alle situaties.

6 Literatuur

- Arditti, J. A. (2005). Families and incarceration: An ecological approach. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 86(2), 251-260.
- Arditti, J. A., Lambert-Shute, J. L., & Joest, K. (2003). Saturday morning at the jail: Implications of Incarcerations for families and children. *Family Relations*, 52, 194- 204.
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Teunissen, J. (2005). Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek. *Groningen: Wolters Noordhoff*.
- Boswell, G. (2002). Imprisoned fathers: The children's view. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 41(1), 14-26.
- BUYSE, S., DE JAEGHER, M., en SAVEUR, H., Als je ouder in de gevangenis zit... hoe dichtbij blijven: over de relatie van kinderen met hun gedetineerde ouder: de situatie in België. Brussel, Koning Bouwdewijnstichting, 1996, 71 blz.
- CAW (z.d.) Begeleiding van gedetineerden en familie. Geraadpleegd op 15 februari 2015 via www.caw.be/over-het-caw
- Chui, W. H. (2010). Pains of imprisonment: Narratives of the women partners and children of the incarcerated, *Child and Family Social Work*, 15(2): 196-205
- Clopton, K. L., & East, K. K. (2008). "Are there other kids like me?" Children with a parent in prison. *Early Childhood Education Journal*, 36(2), 195-198.
- Dallaire, D. H. (2007). Children with incarcerated mothers: Developmental outcomes, special challenges and recommendations. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28(1), 15-24.
- Dallaire, D. H., Ciccone, A., & Wilson, L. C. (2010). Teachers' experiences with and expectations of children with incarcerated parents. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31(4), 281-290.
- Davis, C., Bahr, S. J., & Ward, C. (2012). The process of offender reintegration: Perceptions of what helps prisoners reenter society. *Criminology and Criminal Justice*
- Dirkzwager, A.J.E., Nieuwebeerta, P., & Fiselier, J.P.S. (2009). Onbedoelde gevolgen van vrijheidsstraffen: Een literatuurstudie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 51, 21-41
- Doka, K. J. (Ed.). (1989). *Disenfranchised grief: Recognizing hidden sorrow* (pp. 86-7). Lexington, MA: Lexington Books.
- Enroos, R. (2011). Mothers in prison: between the public institution and private family relations. *Child & Family Social Work*, 16(1), 12-21.
- Epstein, R. (2011). Mothers in prison: the rights of the child: Rona Epstein looks at whether the courts take into account the rights of children when imprisoning mothers. *Criminal Justice Matters*, 86(1), 12-13.
- Ezinga, M., & Hissel, S. C. E. M. (2010). Kinderen van gedetineerde moeders. Een studie naar het gedrag en welbevinden van kinderen met een moeder in de gevangenis. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52(1), 36-51
- Groenendaels, L. (2007). Kinderen van gedetineerde ouders: kinderen in een bijzondere situatie met bijzondere ouders die om een bijzondere benadering vragen? *Agora*, 22-29
- Gill, O. (2009). *She Just Cries and Cries: Case Studies of Devon Children with a Father in Prison*, Ilford; Barnados
- Huebner, B. M., & Gustafson, R. (2007). The effect of maternal incarceration on adult offspring involvement in the criminal justice system. *Journal of Criminal Justice*, 35(3), 283-296.
- Hughes, J. N., Gleason, K. A., & Zhang, D. (2005). Relationship influences on teachers' perceptions of academic competence in academically at-risk minority and majority first grade students. *Journal of school psychology*, 43(4), 303-320.
- Hoof, A. V. (2014). Stigmatisering door Leerkrachten ten aanzien van Kinderen met een Ouder in Detentie.

- Johnson, E. I., & Easterling, B. (2012). Understanding unique effects of parental incarceration on children: Challenges, progress, and recommendations. *Journal of Marriage and Family, 74*(2), 342-356.
- Johnston, D. (1995). Effects of parental incarceration. *Children of incarcerated parents, 59-88.*
- Leeson, C., & Morgan, J. (2014). Strategic Planning for Support Services for Children with a Parent or Close Relative in Prison. *Social Policy & Administration, 48*(7), 848-863.
- Martynowicz, A. (2011). *Children of imprisoned parents.* Danish Institute for Human Rights.
- Murray, J., Farrington, D. P., & Sekol, I. (2012). Children's antisocial behavior, mental health, drug use, and educational performance after parental incarceration: a systematic review and meta-analysis. *Psychological bulletin, 138*(2), 175.
- Nesmith, A., & Ruhland, E. (2008). Children of incarcerated parents: Challenges and resiliency, in their own words. *Children and Youth Services Review, 30*(10), 1119-1130.
- Phillips, S. D., & Gates, T. (2011). A conceptual framework for understanding the stigmatization of children of incarcerated parents. *Journal of Child and Family Studies, 20*(3), 286-294
- Poehlmann, J. (2005). Representations of attachment relationships in children of incarcerated mothers. *Child development, 76*(3), 679-696.
- Schoenbauer, L. J. (1986). Incarcerated parents and their children-forgotten families. *Law & Ineq., 4, 579.*
- Timperman, E. (2013). *De organisatie van het kinderbezoek binnen het Belgische gevangeniswezen. Een analyse met focus op de ouder-kind-relatie.* [Masterproef]. Gent: Universiteit Gent; master in pedagogische wetenschappen.

Bijlage 1 : Mail aan leerkrachten uit Sint-Jozefinstituut

Beste collega's

Zoals enkele onder jullie weten, volg ik nog een opleiding Agogische Wetenschappen aan de VUB. Voor mijn masterproef, onder begeleiding van Prof. Liesbeth De Donder, ben ik op zoek naar leerkrachten die ervaring hebben met leerlingen met een gedetineerde ouder. Ik wil nagaan of enkele belangrijke gevolgen van detentie een invloed hebben op de schoolcarrière van de leerlingen. In mijn onderzoek ga ik na hoe deze invloed zich dan vertaalt in de dagelijkse klaspraktijk. De bedoeling is dat we enkele aanbevelingen voor leerkrachten formuleren om om te gaan met kinderen van ouders die in detentie verblijven. Uiteraard kunnen jullie achteraf dit onderzoek inkijken.

In een interview zal ik jullie enkele vragen stellen ivm dit thema. Jullie kunnen zelf ook nog zaken aanbrengen.

Indien jullie geïnteresseerd zijn om mee te werken aan dit onderzoek, stuur me dan een mail terug en dan spreken we de praktische details verder af. Ik wil graag via een groepsinterview (6-10) jullie ervaringen horen. De interviews zullen doorgaan op school, meteen na de lessen. Jullie kunnen zelf een dag bij voorkeur doorgeven.

Alvast bedankt!

Met vriendelijke groet

Joke Van der Straeten

Bijlage 2: mail aan leerkrachten uit IKSO Denderleeuw

Beste

Ik ben Joke Van der Straeten, oud-leerlinge van deze school. Ik geef zelf les in het Sint-Jozefinstituut te Wetteren, maar daarnaast volg ik ook nog een opleiding Agogische Wetenschappen aan de VUB. Voor mijn masterproef, onder begeleiding van Prof. Liesbeth De Donder, ben ik op zoek naar leerkrachten die ervaring hebben met leerlingen met een gedetineerde ouder. Ik wil nagaan of enkele belangrijke gevolgen van detentie een invloed hebben op de schoolcarrière van de leerlingen. In mijn onderzoek ga ik na hoe deze invloed zich dan vertaalt in de dagelijkse klaspraktijk. De bedoeling is dat we enkele aanbevelingen voor leerkrachten formuleren om om te gaan met kinderen van ouders die in detentie verblijven. Uiteraard kunnen jullie achteraf dit onderzoek inkijken.

In een interview zal ik jullie enkele vragen stellen ivm dit thema. Jullie kunnen zelf ook nog zaken aanbrengen.

Indien jullie geïnteresseerd zijn om mee te werken aan dit onderzoek, gelieve dan contact op te nemen via Joke.Van.Der.Straeten@vub.ac.be.

Ik wil graag via een groepsinterview (6-10) personen jullie ervaringen horen. De interviews zullen doorgaan op school, meteen na de lessen. Jullie kunnen zelf een dag bij voorkeur doorgeven.

Alvast bedankt!

Met vriendelijke groeten

Joke Van der Straeten

Bijlage 3 : formulier voor schriftelijke toestemming

Onderzoek naar ervaringen met leerlingen met een ouder in detentie:

Informed Consent

Ik verklaar op een voor mij duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard, methode, doel en [indien aanwezig] de risico's en belasting van het onderzoek. Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek alleen anoniem en vertrouwelijk aan derden bekend gemaakt zullen worden. Mijn vragen zijn naar tevredenheid beantwoord.

Ik stem geheel vrijwillig in met deelname aan dit onderzoek. Ik behoud me daarbij het recht voor om op elk moment zonder opgave van redenen mijn deelname aan dit onderzoek te beëindigen.

Naam deelnemer: .....

Geslacht: Man / Vrouw

Leeftijd: .....

Datum: ..... Handtekening deelnemer: .....

Bijlage 4 : interviewschema

1. Introductie :

Hallo iedereen, alvast bedankt om even tijd vrij te maken om deel te nemen aan dit onderzoek. Zoals ik jullie reeds in een e-mail stuurde, gaat dit interview over leerlingen met gedetineerde ouders. Ik wil nagaan of de gevolgen van detentie zich uiten in de dagelijkse schoolpraktijk en indien dit het geval is, hoe jullie dit dan merken. Verder wil ik weten hoe jullie omgaan met de situatie van deze leerlingen. Het interview zal ongeveer 1.5u – 2u duren. De informatie die jullie geven, is strikt vertrouwelijk en zal anoniem verwerkt worden. De gegevens worden enkel in het belang van het onderzoek gebruikt. Het interview wordt opgenomen, maar dit is louter voor de verwerking ervan. Gelieve hiervoor de schriftelijke toestemming te handtekenen. Om de opname optimaal te laten verlopen, stel ik voor een aantal afspraken te maken. Indien u het woord wilt vragen, dan kunt u dit aan mij duidelijk maken door uw hand in de lucht te steken. Probeer niet door elkaar te praten, want dit wordt achteraf moeilijk om het gesprek uit te typen. Ik als gespreksleider probeer zeker en vast om iedereen voldoende aan bod te laten komen. Als u aan het woord komt, probeert u dan ook eerst uw naam te vermelden? Op die manier is het gemakkelijker een accuraat verslag te maken. We starten dadelijk met het interview, maar ik wil wel benadrukken dat het niet de bedoeling is dat jullie namen van leerlingen gaan gebruiken. Probeer dit te vermijden wanneer jullie toelichting geven bij verschillende situaties. Ik zal jullie enkele vragen stellen waarbij jullie eerlijk een antwoord mogen geven. Juist of fout bestaat niet, het interview peilt naar ervaringen. Indien jullie nog zaken willen toevoegen, aarzel dan niet om dit te doen. Ik begin met enkele brede, open vragen. Nadien zal ik dieper ingaan over de gevolgen van detentie, om af te sluiten met enkele vragen over hoe de school omgaat met kinderen van gedetineerde ouders.

2. Brede, open vragen :

- Kunnen jullie iets vertellen over jullie ervaring met kinderen van ouder(s) in detentie?
  - o Zijn er zaken die hen onderscheiden van andere leerlingen?
  - o Hoe gaan jullie om met deze leerlingen?

3. Specifieke vragen:

- Hoe zijn jullie te weten gekomen dat de vader/ moeder in detentie verbleef?
- Wat weten jullie over de leefsituatie van dit/deze kind(eren)?
  - o Bij wie verbleef het kind tijdens de detentieperiode? Is dit een verandering tegenover voor de detentie?
  - o Hoe verliep dit?
  - o Waren er meerdere mensen die zich ontfermden over het kind?
  - o Had jij als leerkracht al contact met deze mensen?
  - o Hoe ging de andere ouder om met de detentie?
  - o Konden de achtergebleven ouders hierover praten met de school?
- Emotionele gevolgen :
  - o Veranderde het gedrag van de leerling?
  - o Was er een verschil met voor de detentieperiode?
  - o Hoe gaan jullie hiermee om?
- Sociale gevolgen :

- Waren de andere leerlingen van de klas/ school op de hoogte over de opsluiting van de vader/ moeder?
- Zo ja, gedroegen de andere leerlingen zich anders tegenover het kind met een ouder in detentie? Hoe zijn de leerlingen dit te weten gekomen?
- Kon het kind terecht bij leeftijdsgenoten?
- Financiële gevolgen :
  - Hebben jullie een idee welke gevolgen de detentie had op financieel gebied voor het gezin?
  - Merkten jullie hier iets van op school? Hoe werd door de school omgegaan met eventuele financiële problemen?
- Praktische gevolgen:
  - Welke gevolgen bracht de detentie mee voor jou als leerkracht m.b.t. het contact met de gedetineerde ouder?
  - Hoe hielden jullie de gedetineerde ouder op de hoogte?
  - Hoe onderhielden de kinderen contact met de ouders?
- Andere :
  - Merkten jullie nog andere problemen op? Hoe gaan jullie hiermee om?
- Schoolse omgang:
  - Waar hebben deze jongeren nood aan, volgens jullie?
  - Speelt het onderwijs een rol in deze noodzaak? Op welke manier dan?
  - Heb je als leerkracht nood aan ondersteuning om met deze jongeren om te gaan?
  - Heb je nog tips voor scholen / andere leerkrachten?

Ik wil jullie heel erg bedanken voor jullie deelname. De resultaten van het onderzoek zal ik zo snel mogelijk via mail doorsturen.

Bijlage 5 : labellijst

1. Gevolgen van detentie in dagelijkse school- en klaspraktijk

- 1.1 Veranderde leefsituatie
- 1.2 Emotionele gevolgen
- 1.3 Sociale gevolgen
- 1.4 Financiële gevolgen
- 1.5 Praktische gevolgen
- 1.6 Andere

2. Ervaringen leerkrachten

- a. Frequentie
- b. Omgang met leerlingen
- c. Contact met caregiver

3. Nood van leerlingen

- a. Algemeen
- b. In de klas

4. Nood van leerkrachten

- a. Rol onderwijs
- b. Persoonlijke nood

Bijlage 6: zorgformulier Sint-Jozefinstituut

SINT-JOZEFINSTITUUT

Wegvoeringstraat 59 a

9230 WETTEREN

Tel. 09 369 04 09 - Fax 09 368 20 25

Tel.: 09 369 22 21

CLB: 09 369 22 21

1. Formulier Extra-Zorg

Naam:	Voornaam:	Klas:
-------	-----------	-------

Onze school wil samen met het CLB echt werk maken van de begeleiding van uw zoon of dochter. Kan u daarom deze lijst zo goed mogelijk invullen?

Hebt u graag een persoonlijk gesprek om uw vragen toe te lichten? Dan kan u dat hieronder aanduiden.

Ik wens hierover een <u>gesprek met een leerlingenbegeleider of de directie van de school.</u> ☐ JA ☐ NEEN	Ik wens hierover een <u>gesprek met de CLB-medewerker (= PMS/MST).</u> ☐ JA ☐ NEEN
---	---

Naam van de coördinator/leerkracht/begeleider die het intakegesprek heeft gevoerd:

.....
Handtekening:

Memorubriek voor leerlingenbegeleiders (voor de opvolging van het gesprek)

VOORAF

Het verstrekken van de hierna genoemde gegevens is niet verplicht. De eventuele medische gegevens worden beperkt tot het strikt noodzakelijke voor een gezond en veilig verblijf van de leerling tijdens de schooluren. De gegevens worden vertrouwelijk behandeld conform de wet op de privacy en vallen onder het ambtsgeheim van de leraren. De wet op de verwerking van de persoonsgegevens van 92-02-08 is van toepassing op de verwerking van de gegevens verzameld aan de hand van deze formulieren. De gegevens worden door de school verwerkt voor de volgende doeleinden:

- Leerlingenadministratie = het aanleggen van een leerlingenbestand, het organiseren van onderwijs, de examens, het corresponderen met ouders en verantwoordelijken, het registreren van de resultaten
- Leerlingenbegeleiding = het begeleiden van leerlingen in hun intellectuele en persoonlijke ontwikkeling bij psychische en medische problemen, alsmede bij hun beroeps- en studiekeuze. Deze gegevens worden ook ter beschikking gesteld van het Centrum voor Leerlingenbegeleiding (CLB) van de school.

U kan zich steeds tot de school wenden om deze gegevens in te zien. U hebt ook het recht deze – indien nodig – te laten verbeteren.

Als u over deze materie nadere inlichtingen wenst, kan u zich wenden tot de commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, Regenschapsstraat 61, 1000 Brussel.

Voor akkoord

Plaats, ...
 Naam leerling + handtekening

Datum: ..... / ..... / 20.....
 Naam ouder(s) + handtekening

Zijn er leerproblemen waarvoor uw zoon of dochter extra aandacht of extra begrip nodig heeft?

JA **NEEN**

Leren en studeren

Kruis hieronder de mogelijke problemen aan en door wie die werden begeleid (vakleerkracht, taakleerkracht, private les, logopedist, revalidatiecentrum, ...) Ook is het belangrijk om te weten wanneer die hulp werd gegeven en hoe lang die duurde.
 Noteer ook eventueel de vakken waarvoor het zeer goed gaat zodat opvallende tegenstellingen duidelijk naar voor komen.

0.1.1 ak/ Probleem	Een kruisje in de juiste kolom plaatsen			Wat ging/gaat er goed/moeilijk? Door wie werd uw zoon of dochter begeleid? Wanneer? ...
	Probleem	Geen probleem	Opvallend goed	
Lezen (Nederlands)	☐	☐	☐	
Schrijven (Nederlands)	☐	☐	☐	
Vreemde talen	☐	☐	☐	
Rekenen/ Wiskunde	☐	☐	☐	
Andere vakken	☐	☐	☐	

Dyslexie

Andere problemen zoals:

Concentratie, overbeweeglijkheid, ADHD	☐	☐	
Faalangst	☐	☐	
Andere opmerkingen i.v.m. het leren:	☐	☐	

Hoe kunnen we volgens u uw zoon of dochter zo goed mogelijk opvangen?
 .....

- Bestaan hierover verslagen of attesten (logopedie, revalidatiecentrum, ...)?
 JA   **NEEN**   **ik weet het niet**
- Kan u die bezorgen t.a.v. de CLB-medewerker of de school?   **JA**   **NEEN**
- Mag de CLB-medewerker die opvragen of hierover overleggen?   **JA**   **NEEN**

Naam + telefoon + adres van de therapeut en/of het revalidatiecentrum:
 .....
 .....

Zijn er persoonlijke of familiale problemen (eventueel gedragsproblemen) waarvoor uw dochter of zoon extra aandacht of extra begrip nodig heeft? (aankruisen wat past)

JA **NEEN**

Ga verder

Volgende pagina

Persoonlijk en familiaal

Samenstelling van het gezin

(dit kan belangrijk zijn voor de goede begeleiding van uw dochter of zoon)

Aantal kinderen **1 2 3 4 5 6 7**

Hoeveelste in de rij? **1^e 2^e 3^e 4^e 5^e 6^e 7^e**

Zijn er nog broers of zussen op deze school? Zo ja, naam en klas aanduiden

Namen: →

Klassen: →

Broer of zus: → B / Z B / Z B / Z B / Z

Andere informatie (familiaal, financieel, ...):

Persoonlijk

Hier kan u noteren rond welke zaken uw zoon of dochter (eventueel) extra aandacht of extra begrip nodig heeft in verband met zijn/ haar gedrag en andere persoonlijke zaken?

Zijn er persoonlijke of familiale problemen die het leren bemoeilijken?

Waren er vroeger spanningen, pesterijen?

Was er vroeger reeds begeleiding door PMS/MST – CLB – Dienst geestelijke gezondheidszorg – psychiater – therapeut?

Andere (spijbelproblemen, ...)

Hoe kunnen we volgens u uw zoon of dochter zo goed mogelijk opvangen? Wat mogen we zeker niet doen?

.....

▪ Bestaan hierover verslagen (therapeut, begeleidingscentrum, ...)?

JA **NEEN** **ik weet het niet**

▪ Kan u die bezorgen t.a.v. de CLB-medewerker of de school? **JA** **NEEN**

▪ Mag de CLB-medewerker die opvragen of hierover overleggen? **JA** **NEEN**

Naam + telefoon + adres van de therapeut, het begeleidingscentrum:

.....

.....

Zijn er gezondheidsproblemen waarvoor uw zoon of dochter extra aandacht of extra begrip nodig heeft? Bedoeling is ook om eventueel op een correcte manier te kunnen reageren als er zich iets voor doet. (aankruisen wat past).

JA **NEEN**

Ga verder

Gezondheid

Problemen: (aankruisen wat past)	Medicatie? Wat moeten we doen of weten? Belangrijke signalen? Wat mogen we niet doen...?
☐ Allergie	
☐ Huidaandoeningen	
☐ Astma	
☐ Diabetes/suikerziekte	
☐ Eetstoornissen	
☐ Epilepsie	
☐ Gehoorproblemen	
☐ Gezichtsproblemen	
☐ Hyperventilatie	
☐ Motoriek	
☐ Recent ongeval/ ziekenhuisopname	
☐ Andere	
Zijn er vrijstellingen nodig voor bepaalde lessen omwille van medische redenen? (gedifferentieerd sportattest of medisch attest indienen op school)	
Andere belangrijke opmerkingen:	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bestaan hierover verslagen (therapeut, begeleidingscentrum, ...)? ☐ JA ☐ NEEN ☐ ik weet het niet ▪ Kan u die bezorgen t.a.v. de arts van het CLB? ☐ JA ☐ NEEN ▪ Mag de arts van het CLB die opvragen of hierover overleggen? ☐ JA ☐ NEEN 	
Naam + telefoon + adres van de behandelende arts/instelling:	
.....	
.....	